

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΗΣΗ

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΔΙΚΗΣ ΤΗΣ ΟΥΝΙΑΣ

1. Η σημασία της αποφάσεως

Τον τελευταίο καιρό, ενώ γίνεται πολύς λόγος για την Ουνία, και ως προς την ιστορική της προέλευση και ως προς τις σημερινές της επιδιώξεις, που αναβιώνουν όντως απαράλλακτα το αποκρουστικό της πρόσωπο, δεν έχει αρκούντως προβληθή ούτε συνειδητοποιηθή εκ μέρους όχι μόνον των απλών πιστών, αλλά και των κληρικών και των θεολόγων, το πολύ σημαντικό, ιστορικό θα λέγαμε, γεγονός της καταδίκης της Ουνίας στα πλαίσια του θεολογικού Διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών. Σε δύο επίσημα κείμενα, ένα της ειδικής Υποεπιτροπής που εργάσθηκε στη Βιέννη (Ιανουάριος 1990) και ένα της ολομελείας του Θεολογικού Διαλόγου στο Freising του Μονάχου (Ιούνιος 1990), όλα τα μέλη των δύο Επιτροπών, Ορθόδοξοι και Ρωμαιοκαθολικοί, μετά από δραματικές συνεδρίες και έντονη αντιπαράθεση θέσεων και επιχειρημάτων, κατέληξαν στο να απορρίψουν και καταδικάσουν την Ουνία, ως μία μεσαιωνική μέθοδο ενώσεως των Εκκλησιών, η οποία αντί να βοηθήσει στην προσέγγιση μεγάλωσε και διηγύρωνε τις διαιρέσεις, άνοιξε μεγαλύτερες πληγές. Η παράγραφος 6 του κειμένου του Freising, που δημοσιεύεται ολόκληρη στη συνέχεια, αποδεικνύει τη μεγάλη σημασία της ιστορικής αυτής αποφάσεως:

«6. Βάσει, των εν πνεύματι αδελφότητος και ειλικρινείας συζητηθέντων η Μικτή Επιτροπή του Διαλόγου εξέφρασε τας ακολούθους παρατηρήσεις.

- **a)** Επειδή εις ωρισμένας περιοχάς επικρατεί έντασις μεταξύ των Ρωμαιοκαθολικών Εκκλησιών βυζαντινού ρυθμού και της Ορθοδόξου Εκκλησίας, το πρόβλημα της Ουνίας καθίσταται επείγον και πρέπει να έχη την προτεραιότητα έναντι άλλων υπό εξέτασιν θεμάτων εν τω Διαλόγω.
- **β)** Ο όρος «Ουνία» σημαίνει εδώ την προσπάθειαν να επιτευχθή η ενότης της Εκκλησίας με απόσπασιν κοινοτήτων της Ορθοδόξου Εκκλησίας ή Ορθοδόξων πιστών χωρίς να λαμβάνηται υπ' όψιν ότι εκκλησιολογικώς η

Ορθόδοξος Εκκλησία είναι αδελφή Εκκλησία, η οποία παρέχει αφ' εαυτής τα μέσα της χάριτος και της σωτηρίας. Εν τη εννοίᾳ ταύτη και συμφώνως προς το κείμενον που κατήρτισεν η Υποεπιτροπή της Βιέννης απορρίπτομεν την Ουνίαν ως μέθοδον αναζητήσεως της ενότητας, διότι είναι αντίθετος προς την κοινήν παράδοσιν των Εκκλησιών μας.

- γ) Η Ουνία ως μέθοδος, όπου εφηρμόσθη, απέτυχε να υπηρετήσῃ τον σκοπόν της προσεγγίσεως των Εκκλησιών. Αντιθέτως προεκάλεσε νέας διαιρέσεις. Η ουτωσί δημιουργηθείσα κατάστασις εγένετο αφορμή συγκρούσεων και δεινών τα οποία εσφράγισαν την συλλογικήν μνήμην και συνείδησιν των δύο Εκκλησιών. Αφ' ετέρου δι' εκκλησιολογικούς λόγους επαγιώθη η πεποίθησις ότι θα έπρεπε να αναζητηθούν άλλοι τρόποι».

2. Οι τάσεις στη Ρωμαιοκαθολική αντιπροσωπεία

Πίσω από αυτές τις διατυπώσεις και διαπιστώσεις του κειμένου, που υπέστη εξονυχιστική έρευνα, έλεγχο και επανειλημμένες αναδιατυπώσεις στην συντακτική επιτροπή και στην ολομέλεια, κρύπτονται δύο εμφανείς τάσεις. Από τη μία πλευρά η προσπάθεια των Ρωμαιοκαθολικών, από τους οποίους μερικοί, ζώντες σε περιβάλλοντα όπου ασκήθηκε η Ουνία, δεν εδίστασαν να την καταγγείλουν ως απαράδεκτη μέθοδο και εφεύρεση των Ιησουϊτών, να συνταχθεί ένα χλιαρό κείμενο, όπου να μη φαίνεται εμφανώς η καταδίκη της Ουνίας μέσα σε βερμπαλιστικές εκφράσεις περί αδελφών εκκλησιών και τα τοιαύτα. Και είναι πράγματι άξιο και δίκαιο να εξαρθούν το θάρρος και η τόλμη μελών της Ρωμαιοκαθολικής αντιπροσωπείας, τα οποία χωρίς περιστροφές και με ιστορικά ντοκουμέντα παρουσίασαν το ολέθριο έργο των Ιησουϊτών που ανέλαβαν τον προσηλυτισμό και την προπαγάνδα για να επαναφέρουν τους «σχισματικούς» και «αιρετικούς» Ορθόδοξους, όπως πίστευαν τότε, σε ενότητα και κοινωνία με τον επίσκοπο Ρώμης, μόνο εγγυητή της σωτηρίας, παρόντων μάλιστα εντός της Επιτροπής Ιησουϊτών θεολόγων που αντιδρούσαν σ' αυτές τις εκτιμήσεις και προσπαθούσαν να βρουν ιστορικές δικαιολογίες.

Υπήρξε μάλιστα και μικρή, ευτυχώς, μερίδα στους κόλπους της Ρωμαιοκαθολικής αντιπροσωπείας που δεν συμφωνούσε καθόλου με την καταδίκη της Ουνίας, αυστηρή ἡ χλιαρή, και προσπαθούσε να καταστήσει εξ ίσου υπεύθυνες για τον προσηλυτισμό και την Ρωμαιοκαθολική και την Ορθόδοξη Εκκλησία. Αυτό όμως, επειδή δεν έχει καμμία ιστορική δικαιώση, γιατί ουδέποτε η Ορθόδοξη Εκκλησία ήσκησε οργανωμένο και επίσημο προσηλυτισμό, και μάλιστα με την απατηλή χρήση δυτικών αμφίων και λειτουργικών ηθών και εθίμων, δεν βρήκε απήχηση ούτε μεταξύ των Ρωμαιοκαθολικών που ενδιαφερόταν κυρίως οι εναντίον της Ουνίας διατυπώσεις να μην είναι σκληρές, γιατί αυτό θα εστενοχωρούσε τους Ουνίτες από τη μία πλευρά, οι οποίοι, αντί να επαινεθούν για την προσέλευση και πιστότητά τους στη Ρώμη, τώρα κατακρίνονται, και από την άλλη πλευρά έφερνε σε δύσκολη θέση το Βατικανό, που ασφαλώς δεν θα εδέχετο να αχρηστεύσει έτσι ένα βασικό όργανο και μέσο της εκκλησιαστικής του πολιτικής στις διανοιγόμενες νέες προοπτικές των ανατολικών χωρών, που εσείοντο από τον άνεμο της Περεστρόικα, ούτε πολύ περισσότερο να έλθει σε αντίθεση με τις αποφάσεις της Β' Βατικανείου Συνόδου, η οποία πριν από μερικές δεκαετίες (1963-1965) συνιστούσε ενίσχυση και επέκταση του Ουνιτισμού, στο Περί Ανατολικών Εκκλησιών διάταγμά της. Στο σημείο αυτό ακριβώς έγκειται η δυσκολία που παρουσίαζε το θέμα της καταδίκης της Ουνίας, αλλά και η μεγάλη, η ιστορική όντως, σημασία αυτών των αποφάσεων, οι οποίες ουσιαστικά αχρηστεύουν τις αποφάσεις της Β' Βατικανείου Συνόδου. Το γεγονός ότι η Ρώμη δεν δέχθηκε αυτές τις αποφάσεις, όπως εφοβιούντο πολλά μέλη της Ρωμαιοκαθολικής αντιπροσωπείας, και ήσκησε κατ' αρχήν πιέσεις για να αποσυρθούν, στη συνέχεια δε, αφού αυτό δεν κατορθώθηκε, τις απέκρυψε και τις εξαφάνισε από τον ρωμαιοκαθολικό τύπο και τα άλλα μέσα ενημερώσεως, αποδεικνύει την σοβαρότητα και ιστορική σημασία για τους Ορθόδοξους αυτών των κειμένων που δυστυχώς και σε μας δεν πήραν την αρμόδιουσα δημοσιότητα ούτε αξιοποιήθηκαν όπως έπρεπε.

Αν μάλιστα ληφθεί επί πλέον κατά νουν ότι μεταξύ των μελών της Ρωμαιοκαθολικής αντιπροσωπείας υπήρχαν και Ουνίτες θεολόγοι, αντιλαμβάνεται κανείς τη δυσχερή θέση των Ρωμαιοκαθολικών να κρίνουν και να καταδικάζουν αυτούς οι οποίοι επίστευσαν από αιώνων στην ενότητα με τη Ρώμη και εγκατέλειψαν τον ιδικό τους παραδοσιακό εκκλησιαστικό χώρο. Πολύ δυσχερής ήταν ακόμη η θέση των ιδίων των Ουνιτών που η εκκλησιαστική τους κατάσταση απορριπτόταν από όλους: και από εκείνους στους οποίους κατέφυγαν και από εκείνους στους οποίους προηγουμένως ανήκαν προκλητικά τότε δεν υπεχώρησε, για να τους έχει τώρα υπό κατηγορίαν και σε πολύ δύσκολη θέση μέσα στην Επιτροπή κατά τη συζήτηση του προβλήματος της Ουνίας. Μετέωροι εκκλησιαστικά και εγκαταλελειμμένοι. Αυτό βέβαια θα είχε αποφευχθή, αν η Ρώμη αντιλαμβανόταν κατά την έναρξη του Διαλόγου τις ενστάσεις και αντιρρήσεις των Ορθοδόξων ως προς την συμμετοχή Ουνιτών στην Ρωμαιοκαθολική αντιπροσωπεία

3. Η γραμμή της Ορθοδόξου αντιπροσωπείας

Οι επιδιώξεις και οι τάσεις των μελών της ορθοδόξου αντιπροσωπείας βρισκόταν ως προς την Ουνία σε ενιαία γραμμή. Σε προηγούμενες συνελεύσεις της ολομελείας, όταν συνεζητούντο θεολογικά θέματα, παρετηρείτο δυστυχώς πολλές φορές ουσιαστική διαφοροποίηση, προς δύο κατευθύνσεις στη μία εκινούντο αυτοί οι οποίοι επηρεασμένοι από το όραμα της ενώσεως των Εκκλησιών, ακολουθούσαν ένα θεολογικό μινιμαλισμό και εθυσίαζαν καταγεγραμμένα στην εκκλησιαστική συνειδηση θέματα πίστεως και ζωής στην άλλη βρίσκονταν εκείνοι που ήθελαν να εκφράσουν την παραδοσιακή ορθόδοξη θέση πάνω στα συζητούμενα θέματα στηριζόμενοι στις θέσεις και στις γνώμες των αγίων και των Πατέρων. Το γεγονός μάλιστα ότι οι ορθόδοξοι αντιπρόσωποι, προερχόμενοι από αυτοκέφαλες εκκλησίες, συνοδικώς και δημοκρατικώς λειτουργούσες και συνδεόμενες, είχαν την αναφορά τους όχι σε μία εκκλησιαστική αρχή, όπως οι Ρωμαιοκαθολικοί, αλλά σε περισσότερες, διευκόλυνε την πολλαπλότητα και την διαφοροποίηση των γνωμών, μέχρις ότου αυτό συντονιστικά διευθετήθηκε με το να συνεδριάζουν προ της ολομελείας ξεχωριστά οι Ορθόδοξοι, όπως έκαναν και οι Ρωμαιοκαθολικοί, για να ευρίσκουν τις κοινές θέσεις πάνω στα συζητούμενα θέματα.

Με το πρόβλημα όμως της Ουνίας τα πράγματα ήσαν διαφορετικά. Γιατί δεν επρόκειτο περί θεολογικής διαφοράς απλώς, αλλά περί προκλητικής και απατηλής διεισδύσεως των Ρωμαιοκαθολικών μέσα στον ορθόδοξο εκκλησιαστικό χώρο και υφαρπαγής ορθοδόξου ποιμνίου που ενσωματωνόταν στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Αποτελεί δηλαδή η Ουνία μία καθαρώς εχθρική και πολεμική στάση έναντι της Ορθοδόξου Εκκλησίας, της οποίας αμφισβητεί την εκκλησιαστική πληρότητα και την δυνατότητα αγιασμού και σωτηρίας των μελών της, τα οποία προσπαθούν οι δυτικοί μισσιονάριοι να σώσουν μέσα στην μάνδρα του Ρωμαιοκαθολικισμού. Απουσιάζει σ' αυτές τις προσηλυτιστικές μεθόδους κάθε ιεραποστολικός χαρακτήρας και κάθε γνήσια ιεραποστολική διάθεση, που έχουν απέραντο χώρο εκδηλώσεως στα ανά την οικουμένη δυσεξαρίθμητα πλήθη των εκτός του Χριστιανισμού ζώντων ανθρώπων. Με τραυματικές εμπειρίες η ορθόδοξη αυτοσυνειδησία από την δράση της Ουνίας σε δύσκολες ιστορικές συνθήκες των ορθοδόξων λαών αυτομάτως λαμβάνει απορριπτική και καταδικαστική στάση, πολύ περισσότερο μάλιστα καθ' όσον η περίφημη σύνοδος της Φερράρας - Φλωρεντίας (1437-1439), που έθεσε τις προδιαγραφές και τις βάσεις της Ουνίας, απορρίφθηκε σχεδόν αμέσως από την Ορθόδοξη Εκκλησία, αφού και αυτοί ακόμη οι Ορθόδοξοι που υπέγραψαν τις αποφάσεις της συνόδου κάτω από τις ιστορικά εξακριβωμένες ψυχολογικές πιέσεις αποκήρυξαν τις υπογραφές τους και την ουνιτική σύνοδο, μόλις βρέθηκαν σε συνθήκες ελευθερίας.

Και δεν ήταν αυτή μόνον η πανορθόδοξη καταδίκη της Ουνίας όλες οι αυτοκέφαλες ορθόδοξες εκκλησίες είτε συνοδικά, είτε μέσω των προκαθημένων τους, των επισκόπων και των θεολόγων κατεδίκασαν και καταδικάζουν την Ουνία, η οποία σημειωτέον δεν αποτελεί μόνο παρελθόν και ιστορία, αλλά και παρόν, δυστυχώς δε και μέλλον. Ακόμη και στον αιώνα μας οι Ουνίτες έδρασαν στον ελληνικό χώρο, εκμεταλλευόμενοι το γνωστό εξαρχικό ζήτημα, την διένεξη

δηλαδή μεταξύ των Βουλγάρων, που επεδίωκαν να επεκτείνουν την εκκλησιαστική επιρροή της σχισματικής τότε Βουλγαρικής Εκκλησίας στη Μακεδονία και στη Θράκη, και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, που αγωνίζόταν υπέρ της εκκλησιαστικής ευταξίας και εναντίον του εθνοφυλετισμού. Άλλα και την δυστυχία και ανέχεια των προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής εκμεταλλεύθηκε ο γνωστός Ουνίτης επίσκοπος Γεώργιος Χαλαβατζής, που μετέφερε τον Ουνιτικό μηχανισμό από την Κωνσταντινούπολη στην Αθήνα προπαγανδίζοντας την Ουνία μεταξύ των δυστυχών προσφύγων.

Ανάλογα παραδείγματα υπάρχουν σε όλες τις ορθόδοξες χώρες. Στις ανατολικοευρωπαϊκές η επικράτηση του Κομμουνισμού έθεσε τέρμα σε κάθε θρησκευτική δραστηριότητα. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες αυτών των χωρών, που εκάλυπταν σχεδόν καθ' ολοκληρίαν την διαποίμανση των κατά συντριπτική πλειοψηφία ορθοδόξων πληθυσμών, επλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος, μαρτυρίου και διωγμών, επανέφεραν στις ημέρες μας εποχές δόξης και θριάμβου της Εκκλησίας. Ολόκληρος ο δυτικός κόσμος με θαυμασμό υποκλινόταν μπροστά στην εγκαρτέρηση και στην υπομονή αυτών των εκκλησιών, που έφεραν και αισθητώς τα στίγματα του μαρτυρίου, κουβαλούσαν καρτερικά το Σταυρό του Χριστού. Καμμία τότε φωνή διαμαρτυρίας δεν ακουγόταν για δυσμενέστερη δήθεν μεταχείριση των Ουνιτών ή για ηρωικότερη στάση τους, όπως προπαγανδιστικά τώρα προβάλλεται εις βάρος των Ορθοδόξων Εκκλησιών από τους καλά οργανωμένους μηχανισμούς του Βατικανού. Απλώς ανεστάλη η προσηλυτιστική τους δραστηριότητας εις βάρος των Ορθοδόξων, η οποία όμως συνεχίσθηκε αμείωτη, όπου δεν υπήρχαν αθεϊστικά καθεστώτα, όπως στις χώρες της Μέσης Ανατολής, στους χώρους της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας των πρεσβυτερών ορθοδόξων πατριαρχείων Αντιοχείας και Ιεροσολύμων. Επανειλημμένως ο αείμνηστος μητροπολίτης Πέτρας Γερμανός, μέλος της Επιτροπής του Διαλόγου, ιεράρχης και εκπρόσωπος του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, κατήγγειλε στην ολομέλεια την δράση των Ουνιτών και ζητούσε από τον Ρωμαιοκαθολικό συμπρόεδρο καρδινάλιο Willebrands να μεταφέρει στη Ρώμη τις ανησυχίες των Ορθοδόξων και να δοθεί εντολή στους τοπικούς Ρωμαιοκαθολικούς κύκλους να σταματήσουν τον προσηλυτισμό.

Με αφορμή αυτές τις καταγγελίες επανειλημμένως προτάθηκε στην ολομέλεια η ανάγκη να συζητηθεί το πρόβλημα της Ουνίας, που εδηλητηρίαζε τις σχέσεις των δύο πλευρών αλλά πάντοτε επί οκτώ χρόνια αφηνόταν αδιερεύνητο. Και επι τέλους το 1988 στο Βάλαμο της Φιλλανδίας αποφασίσθηκε συγκρότηση Μικτής Υποεπιτροπής με επικεφαλής τους δύο συμπροέδρους για να συγκεντρώσει το σχετικό υλικό, να το μελετήσει και να υποβάλει τα πορίσματα της μελέτης στην ολομέλεια. Προταθείς τότε και ο γράφων στην ολομέλεια να είναι μέλος αυτής της ειδικής Υποεπιτροπής ανέθεσε σε συνεργάτη του τον θεολόγο Κωνσταντίνο Κωτσιόπουλο, να συγκεντρώσει όλο το υπάρχον σχετικό υλικό στην ελληνική θεολογική βιβλιογραφία, ώστε να αξιοποιηθεί καταλλήλως. Είναι όντως πολύ ενδιαφέρον και αξιόλογο το υλικό που συγκεντρώθηκε. Μία πρώτη καταγραφή και αξιολόγηση γίνεται από τον ανωτέρω ερευνητή σε μελέτη του με τίτλο «Η Ουνία στην ελληνική θεολογική βιβλιογραφία».

4. Τα επιτευχθέντα στην Υποεπιτροπή της Βιέννης

Η ειδική για την Ουνία Υποεπιτροπή συνήλθε στην πρώτη της συνεδρίαση τον Ιανουάριο του 1990 στη Βιέννη. Εν τω μεταξύ η Ουνία έπαιπε να αποτελεί πρόβλημα του παρελθόντος ή να απασχολεί μόνο τα πρεσβυτερών ορθόδοξες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπου ο άνεμος της ελευθερίας εσάρωνε ή εξασθενούσε τα αθεϊστικά κομμουνιστικά καθεστώτα. Οι τοπικές ορθόδοξες εκκλησίες εξερχόμενες καθημαγμένες και ταλαιπωρημένες από τους διωγμούς και τα μαρτύρια βρέθηκαν μπροστά σε άπειρα προβλήματα που είχαν σχέση με την προσπάθεια ανασυγκροτήσεως και οργανώσεως των εκκλησιών, ανοικοδομήσεως των ερειπίων, υλικών και διοικητικών. Κατεστραμμένοι ναοί, ανοργάνωτες ενορίες, έλλειψη ιερέων, λειτουργικών σκευών, αμφίων, βιβλίων, οικονομικά προβλήματα.

Τί άλλο θα περίμενε κάνεις σ' αυτή την κατάσταση από φιλάδελφη συμπαράσταση και υποστήριξη; Από το σύνολο των Ορθοδόξων Εκκλησιών μόνον οι εκκλησίες της Ελλάδος και της Κύπρου μπορούσαν να βοηθήσουν και να συμπαρασταθούν. Και το έπραξαν με συγκινητική προθυμία στα μέτρα των δυνατοτήτων τους. Οι ετερόδοξες εκκλησίες δυστυχώς επανέλαβαν τα ιστορικά σφάλματα του παρελθόντος η πολυδιαφημισθείσα Οικουμενική Κίνηση και ο «Διάλογος της Αγάπης» αποδείχθηκαν απλό και εύθραυστο προσωπείο, πίσω από το οποίο φάνηκε και πάλι το απεχθές προσωπείο των μεσαιωνικών μεθόδων προσηλυτισμού και προπαγάνδας. Οι ορθόδοξες χώρες θεωρήθηκαν ως τόποι ιεραποστολής, ως *terrae missionis*. Ιεραποστολικές αποστολές με άφθονα υλικά και οικονομικά μέσα ανέλαβαν τον επανευαγγελισμό των Ορθοδόξων, μπροστά στα έκπληκτα μάτια των υπευθύνων ηγετών των Ορθοδόξων Εκκλησιών, που έβλεπαν ακόμη και [άσκηση βίας εις βάρος των Ορθοδόξων από τους Ουνίτες](#), οι οποίοι χρησιμοποιούν τις νέες συνθήκες ελευθερίας για συνέχιση της ανασταλείσης προσηλυτιστικής τους δράσεως. Και η Ρώμη, αντί να αποθαρρύνει αυτές τις κινήσεις, ισχυρίζεται ότι δεν ημπορεί να τις ελέγξει, συγχρόνως όμως χειροτονεί και στέλνει επισκόπους, ακόμη και εκεί που δεν υπάρχουν Ουνίτες, για να οργανώσουν νέες ουνιτικές κοινότητες.

Μέσα λοιπόν στην πολιτική αναστάτωση και θύελλα της Ανατολικής Ευρώπης βρέθηκαν και οι ορθόδοξες εκκλησίες αυτών των χωρών. Οι ηγεσίες τους προσπαθούσαν να βοηθήσουν στην ομαλή προσαρμογή στη νέα κατάσταση ή και να περάσουν με όσες το δυνατόν λιγότερες ζημιές την φυσιολογική καταδίκη του παρελθόντος, που έγινε κυριαρχικό πολιτικό μήνυμα στις νέες συνθήκες ελευθερίας. Ισχυρά εκκλησιαστικά πρόσωπα που προηγουμένως κυριαρχούσαν, ως εκπρόσωποι των εκκλησιών, στις διορθόδοξες και διαχριστιανικές σχέσεις βρέθηκαν τώρα είτε υπό κατηγορίαν για συνεργασία με τα προηγούμενα καθεστώτα, είτε σε αδυναμία να προσέλθουν στην Βιέννη και να πάρουν μέρος στις εργασίες της ειδικής Υποεπιτροπής του Διαλόγου για την Ουνία.

'Ετσι η ορθόδοξη αντιπροσωπεία στην Υποεπιτροπή παρουσιάσθηκε με πολλές απουσίες, αλλά και με ελλιπή προετοιμασία. Χαρακτηριστικό επ' αυτού είναι ότι, ενώ οι Ρωμαιοκαθολικοί είχαν έτοιμες τρεις εισηγήσεις, οι Ορθόδοξοι παρουσιασθήκαμε με μία μόνο εισήγηση, που ετοιμάσθηκε από τον γράφοντα και που δημοσιεύεται εδώ. Ευτυχώς είχε γίνει κάποια προετοιμασία και υπήρχε άφθονο υλικό που χρησιμοποιήθηκε εν μέρει για την σύνταξη της εισηγήσεως. Τις ανθρώπινες όμως ελλείψεις συνεπλήρωσε η Χάρις του Θεού, «η τα ασθενή θεραπεύουσα και τα ελλείποντα αναπληρούσα». Στις εργασίες της Υποεπιτροπής εβάρυνε αποφασιστικά η σύμπνοια των Ορθοδόξων και η απόφασή τους να ξεκαθαρισθεί η κατάσταση, ως προς τον διεξαγόμενο διάλογο, που δεν έπρεπε να μετατραπεί σε προκάλυμμα για την προσηλυτιστική δράση της Ουνίας στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης δεν υπήρχε για τους Ορθοδόξους στο θέμα αυτό δυνατότητα για πολλαπλές επιλογές· ήταν μία και μόνη η καταδίκη της Ουνίας. Διαφορετικά ο Διάλογος, στον όποιο είχαν γίνει αξιόλογες προσπάθειες προσεγγίσεως και εξομαλύνσεως των διαφορών, ωδηγείτο με βεβαιότητα σε ναυάγιο. Κανένας ορθόδοξος αντιπρόσωπος δεν θα δεχόταν να συζητεί επί υψηλών θεολογικών θεμάτων και εννοιών, την ίδια στιγμή που το πλήρωμα της Εκκλησίας του δοκίμαζε στην πράξη την «δυτικήν οφρύν» της προσηλυτιστικής εγωπαθείας, που διέψευδε τις θεωρίες περί αγάπης και αδελφότητος των εκκλησιών. Η συνέχιση του Διαλόγου βρισκόταν στα χέρια των αντιπροσώπων της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στο αν θα δεχόταν να υπογράψουν κοινό κείμενο με τους Ορθοδόξους όπου θα καταδικαζόταν η Ουνία. Το πράγμα βέβαια δεν ήταν ευχερές, και η θέση των αντιπροσώπων της Ρώμης δύσκολη. Στη Βιέννη πάντως κατορθώθηκε να υπογραφεί κείμενο καταδίκης της Ουνίας, που δημοσιεύεται εδώ. Ίσως κρίθηκε τότε από τους Ρωμαιοκαθολικούς υπευθύνους της Υποεπιτροπής, τον συμπρόεδρο αρχιεπίσκοπο E. Cassidy, που είχε αντικαταστήσει στον Διάλογο τον καρδινάλιο Willebrands, και τα άλλα μέλη, ότι οι αποφάσεις της Υποεπιτροπής θα ανατρέπονταν στην ολομέλεια της Μικτής Επιτροπής του Διαλόγου, που θα συνερχόταν μετά από έξη μήνες τον Ιούνιο του 1990 στο Freising του Μονάχου. Η προσπάθεια πράγματι που κατεβλήθη εκεί να αποσιωπηθούν οι αποφάσεις της Βιέννης και να καταδικασθούν σε λήθη αποδεικνύει του λόγου το αληθές.

Τα σημαντικά για τους Ορθοδόξους στοιχεία του κειμένου της Βιέννης είναι τα εξής, όπως μπορεί κανείς να τα διαπιστώσει διαβάζοντας το κείμενο: Από τα πορίσματα της Υποεπιτροπής έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα από πλευράς

εκκλησιολογικής, αυτό που για πρώτη φορά λέγεται και υπογράφεται από τους Ρωμαιοκαθολικούς, ότι «Η Ουνία δεν θεωρείται, πλέον πρότυπον ενώσεως των Εκκλησιών, διότι η εκκλησιολογία εντός της οποίας ανεπτύχθη δεν εμπνέεται από την κοινήν παράδοσιν των Εκκλησιών μας». Απορρίπτεται εδώ η εκκλησιολογία που ανέπτυξε μετά το σχίσμα η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ως αντίθετη προς την παράδοση της αδιαιρέτου Εκκλησίας, η εκκλησιολογία δηλαδή του πρωτείου και της παγκοσμίου δικαιοδοσίας του πάπα, στη θέση της οποίας εισάγεται η εκκλησιολογία των «αδελφών Εκκλησιών», που διασφαλίζει την ισότητα και ανεξαρτησία των τοπικών αυτοκεφάλων εκκλησιών, όπως αυτό συμβαίνει με τις ορθόδοξες εκκλησίες. Ως προς τα πρακτικά προβλήματα, εκτός από την καταδίκη του προσηλυτισμού, που παραβιάζει την ελευθερία της συνειδήσεως και χρησιμοποιεί νόθα ἢ αθέμιτα μέσα, πρέπει να εξαρθεί η απόρριψη της χρήσεως λειτουργικών ρυθμών και αμφίων που ανήκουν στην παραδοσιακή κληρονομιά της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Η απαγόρευση αυτή, αν εφαρμοζόταν στην πράξη, θα αρκούσε μόνη της να κατακρημνίσει το οικοδόμημα της Ουνίας, που στηρίζεται ακριβώς στο ότι εμφανίζεται απατηλά ως ανατολικός βυζαντινός ρυθμός, για να παραπλανά τους απλοϊκούς πιστούς, και για να προσθέτει στην Ρώμη την Ανατολή, για τον απαρτισμό της καθολικότητος, αφού χωρίς τους Ουνίτες ήταν και είναι Δυτική, λατινική κατ' αρχήν, λατινοφραγκική κατόπιν. Η μεγάλη σημασία αυτής της απαγορεύσεως έγκειται επίσης στο ότι ακυρώνει τις αποφάσεις της Β'^ο Βατικανείου Συνόδου, η οποία συνέστησε την ενίσχυση των ουνιτικών εκκλησιών και συνεβούλευσε ακόμη και οι Λατίνοι κληρικοί να ντύνονται με ορθόδοξα άμφια και να τελούν ορθόδοξες λειτουργίες. Σημαντικό επίσης είναι ότι οι Ορθόδοξοι αντιπρόσωποι στην Υποεπιτροπή ως λύση του προβλήματος υπέδειξαν την κατάργηση της Ουνίας και την ενσωμάτωση των Ουνιτών είτε στην λατινική Ρωμαιοκαθολική είτε στην Ορθόδοξη Εκκλησία με ελεύθερη εκλογή. Η διατύπωση αυτή που επέτρεπε να επανέλθουν στην Ορθόδοξη Εκκλησία οι Ουνίτες προκάλεσε μεγάλη αντίδραση, όταν συζητήθηκε το κείμενο αυτό στο Freising, διότι εκτός του ότι δικαιολογούσε τις μέχρι τώρα επιστροφές, άνοιγε παρόμοιες δυνατότητες για το μέλλον.

5. Η ολομέλεια της Μικτής Επιτροπής στο Freising του Μονάχου

Κάτω από τις ίδιες σχεδόν πολιτικές και εκκλησιαστικές συνθήκες για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, συνήλθε η ολομέλεια της Μικτής Επιτροπής στο προάστειο Freising του Μονάχου τον Ιούνιο του 1990. Αποδεκατισμένη και πάλι η ορθόδοξη αντιπροσωπεία από τις απουσίες πολλών αντιπροσωπειών εδήλωσε ότι αδυνατεί να συμμετάσχει στη συζήτηση του θεολογικού θέματος για την αυθεντία και συνοδικότητα στην Εκκλησία, καθ' ον χρόνον παραμένει σε εκκρεμότητα το πρόβλημα της Ουνίας, εξ αιτίας του οποίου πολλές ορθόδοξες εκκλησίες, πικραμένες και απογοητευμένες, δεν έστειλαν αντιπροσώπους στον Διάλογο, όπως οι εκκλησίες Ιεροσολύμων, Σερβίας, Βουλγαρίας, Πολωνίας, Τσεχοσλοβακίας. Η αντιπροσωπεία μάλιστα της Εκκλησίας της Ελλάδος, αποτελούμενη από τον μητροπολίτη Περιστερίου κ. Χρυσόστομο και τον γράφοντα, κατέθεσε την εξής Δήλωση, με την οποία ζητούσε προσωρινή αναστολή του Διαλόγου και αντιμετώπιση μόνον σε βάθος και πλάτος του προβλήματος της Ουνίας:

«Η Εκκλησία της Ελλάδος παρά την δεδομένην και πολλαπλώς εκφραζομένην καλήν αυτής θέλησιν και παρά την αξίαν και σημασίαν την οποίαν αποδίδει, εις πάντα εποικοδομητικόν και ειλικρινή θεολογικόν διάλογον, εν τούτοις λόγω των σημερινών δυσκολιών τας οποίας αντιμετωπίζουν τινές των αδελφών Ορθοδόξων Εκκλησιών, όπως συμμετέχωσιν ενεργώς εις πάσας τας φάσεις του μετά της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας διαλόγου, προσέτι δε λόγω των σημαντικών εξελίξεων εις τον χώρον των ανατολικών χωρών και της Μέσης Ανατολής, και εν τη επιθυμίᾳ της να συμβάλῃ θετικώς και οριστικώς εις την επίλυσιν του χρονίζοντος - ως μη ώφελεν, ιδίως δε εντός της σημειούμενης τελευταίως συγκυρίας των πολιτικο - εκκλησιαστικών πραγμάτων - καιρίου και φλέγοντος θέματος της Ουνίας, τάσσεται υπέρ της προσωρινής αναστολής του Θεολογικού Διαλόγου εν τω πνεύματι της αποφάσεως της Γ'^ο Πανορθοδόξου Διαλόγου, η οποία ρητώς προβλέπει την

παρουσίαν πασών των Ορθοδόξων Εκκλησιών εις τον Διάλογον, της συμμετοχής δε ταύτης μη διαιπιστουμένης, την εξάντλησιν πάντων των μέσων εκατέρωθεν προς πλήρη και δυναμικήν αντιπροσώπευσιν της ορθοδόξου πλευράς εν τω διαλόγῳ.

Προ της εξασφαλίσεως των ανωτέρω βασικών προϋποθέσεων και πριν ḥ αντιμετωπισθή εις βάθος και πλάτος και εντός πάντοτε των θεολογικών, εκκλησιολογικών, κανονικών και ποιμαντικών πλαισίων το τόσον ουσιαστικόν και άμα υπαρξιακόν δι' ωρισμένας αδελφάς Ορθοδόξους Εκκλησίας θέμα της Ουνίας και του προσηλυτισμού, η Εκκλησία της Ελλάδος δηλοί ḥτι αδυνατεί πλέον να συμμετάσχῃ εις τε τον καταρτισμόν και την έγκρισιν κοινών θεολογικών κειμένων, τοσούτον μάλλον καθ' ὄσον τα κείμενα ταύτα δεν θα ανταποκρίνωνται ποσώς εις την ολότητα της προβληματικής και των απόψεων συνόλου της Ορθοδόξου Εκκλησίας».

Πράγματι, και μετά την καθυστερημένη ḥφιξη της αντιπροσωπείας της εκκλησίας της Ρωσίας, η οποία παρουσίασε με καινούργια στοιχεία την ἔξαρση της δράσεως της Ουνίας στην Ουκρανία και συνεπλήρωσε την εικόνα που είχαν δώσει ενωρίτερα οι αντιπρόσωποι της εκκλησίας της Ρουμανίας για τη χώρα τους, οι Ορθόδοξοι εδήλωσαν την απόφασή τους να μη συζητήσουν το προετοιμασμένο ḥδη θεολογικό κείμενο για την αυθεντία και συνοδικότητα στην Εκκλησία αλλά το πρόβλημα της Ουνίας, με βάση μάλιστα τα πορίσματα της Υποεπιτροπής της Βιέννης.

Τα ρωμαιοκαθολικά μέλη της Επιτροπής δεν συμφωνούσαν με αυτήν την αλλαγή της μεθοδολογίας και επέμειναν στην συνέχιση του Διαλόγου πάνω στο θεολογικό θέμα που είχε προετοιμασθή, ενώπιον όμως της αποφασιστικότητος των Ορθοδόξων εδέχθησαν να αφεθεί η θεολογική συζήτηση και να εξετασθεί από την ολομέλεια το πρόβλημα της Ουνίας, όπως και ἐγινε. Η προσπάθεια που κατεβλήθη να αγνοηθεί και να αποσιωπηθεί το κείμενο της Βιέννης με την αυστηρή ἐναντί της Ουνίας στάση δεν ευοδώθηκε. Το νέο κείμενο του Freising αξιοποιεί τις αποφάσεις της Υποεπιτροπής της Βιέννης, στις οποίες ρητώς αναφέρεται, και καταδικάζει απεριφράστως την Ουνία, όπως αναλύσαμε στην αρχή της σύντομης αυτής παρουσίασης και εκτίμησης του θέματος της καταδίκης της Ουνίας.

6. Και το «Μακεδονικό» παρόν στο Freising

Στις συζητήσεις του προβλήματος της Ουνίας δεν ἤταν δυνατόν να παραλείψει η αντιπροσωπεία της Εκκλησίας της Ελλάδος να αναφερθεί και στο θέμα των Σκοπίων, την σχισματική εκκλησία των οποίων παντοιοτρόπως ενισχύει το Βατικανό προετοιμάζοντας με ουνιτικές προδιαγραφές την ενσωμάτωσή της στην Ρώμη. Εξ αιτίας ἀλλωστε της διαμαρτυρίας της Εκκλησίας της Ελλάδος για τις υπέρ των Σκοπίων ενέργειες αυτές της Εκκλησίας της Ρώμης, που είχαν σαν συνέπεια την απόσυρση της αντιπροσωπείας της το 1986 από την ολομέλεια της Μικτής Επιτροπής που συνήλθε στο Μπάρι της Ιταλίας, διαλύθηκε εκείνη η συνέλευση, γιατί και ἀλλες ορθόδοξες εκκλησίες εξεδήλωσαν την συμπαράστασή τους και απεχώρησαν.

Η στάση της Ελλαδικής Εκκλησίας που διαμαρτυρόταν για την ανάμειξη του Βατικανού σε εθνικιστικές διενέξεις στα Βαλκάνια πάντοτε εις βάρος των ορθοδόξων εκκλησιών δικαιώνεται σήμερα από τα πράγματα. Το Βατικανό εκμεταλλεύεται τις διενέξεις των χωρών της πρώην Γιουγκοσλαβίας, ενισχύοντας τους καθολικούς Κροάτες, ακόμη δε και τους Μουσουλμάνους Βοσνίους εις βάρος των Ορθοδόξων Σέρβων. Η πιθανότητα δημιουργίας ομοσπονδίας ορθοδόξων κρατών στην Βαλκανική, που θα γινόταν πανίσχυρη, αν στις βαλκανικές χώρες Ελλάδα, Σερβία, Ρουμανία, Βουλγαρία, προστεθούν η μεγάλη Ρωσία και η ασιατική Γεωργία, αποτελεί εφιάλτη όχι μόνο για τους Τούρκους, που το εδήλωσαν διά στόματος των πολιτικών τους, αλλά και για το Βατικανό που συμπλέει με τους Μουσουλμάνους στην επιδίωξη εξασθενήσεως και αφανισμού των Ορθοδόξων.

Υπάρχουν άφθονες ιστορικές μαρτυρίες από την εποχή των σταυροφοριών και της αλώσεως μέχρι την μικρασιατική καταστροφή, και μόνιμη είναι η αυτοσυνειδησία των Ρωμηών που ένοιωθαν πάντοτε να βρίσκονται μπροστά σε διπλό κίνδυνο, των Τούρκων από την Ανατολή και του πάπα και των Φράγκων από τη Δύση. Ανάμεσα στους δύο αυτούς κινδύνους βρίσκεται πάλι σήμερα η Ορθόδοξη Σερβία που αγωνίζεται ηρωικά, συκοφαντούμενη και προπηλακιζόμενη από τα κατευθυνόμενα μέσα ενημερώσεως της δυτικής λατινοφραγκικής προπαγάνδας, στην οποία πρωτοστατεί και δίδει τον τόνο το Βατικανό με τους διπλωμάτες του. Η αδικαιολόγητη φαινομενικά υποστήριξη του κράτους των Σκοπίων και η διεθνής κάλυψη της ιστορικής πλαστογραφίας, χωρίς να υπολογίζονται οι αντιδράσεις της συμμάχου και δυνατής Ελλάδος, δικαιολογείται ως σχεδιασμένη επιδίωξη να παρεμβληθεί στον άξονα Αθηνών - Βελιγραδίου το ασήμαντο αυτό κρατίδιο, που ουδέποτε υπήρξε στην ιστορία, για να υπάρχει ρήγμα στην εδαφική και γεωγραφική εγγύτητα δύο κατά παράδοση φιλικών ορθοδόξων λαών, των Ελλήνων και των Σέρβων, αλλά και για να δίδεται χώρος στους Τούρκους να ασκούν βαλκανική πολιτική οραματιζόμενοι την οθωμανική αυτοκρατορία. Για δεύτερη φορά στον αιώνα μας προωθείται από τους Δυτικούς, κανοναρχούντος του πάπα, ίδρυση ανυπάρκτου ιστορικά κράτους, μόνο και μόνο για να διαιρεθούν οι Ορθόδοξοι και να εξασθενήσουν, τη συμπράξει σημειωτέον και τη συνευδοκία των δυτικών Χριστιανών και των Μουσουλμάνων. Η πρώτη περίπτωση είναι η Αλβανία, που αποτελεί πλέον τετελεσμένο γεγονός.

Οι διαπιστώσεις αυτές για τις σημερινές ενέργειες του Βατικανού και την ανάμειξή του στο χώρο των Βαλκανίων έχουν γίνει από πολλούς, ιδιαίτερα μάλιστα από υπεύθυνα εκκλησιαστικά και πολιτικά πρόσωπα της Σερβίας. Για να ενισχυθούν αυτές οι διαπιστώσεις παραθέτουμε απόσπασμα από ενδιαφέρον άρθρο του ευρωβουλευτού του ΠΑΣΟΚ Γ. Ρωμαίου στην εφημερίδα «Βήμα» της 31-1-1993, στη στήλη «Γνώμη», με τίτλο «Οι Άγιοι Πατέρες», που θα ήταν προσφορώτερος, αν έλεγε «ο Άγιος Πατήρ», γιατί στον πάπα και στις ενέργειές του αναφέρεται. Το αξίωμα του Γ. Ρωμαίου ως μέλους του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και οι δυνατότητες έγκυρης ενημέρωσης που παρέχει δίνουν πρόσθετη βαρύτητα στα γραφόμενά του:

«"Αφοπλίστε τους Σέρβους ή εξοπλίστε τους Μουσουλμάνους". Αυτό είναι το τελευταίο μήνυμα ειρήνης το οποίο εξέπειμψε ο πάπας Ιωάννης Παύλος, με ομιλία του σε συγκέντρωση εκατό και πλέον πρεσβευτών στο Βατικανό!...

'Ηταν κοινό μυστικό η ανάμειξη του Βατικανού στην κρίση της Γιουγκοσλαβίας και η ενεργός συμμετοχή του στην οργανωμένη εκστρατεία εναντίον των Σέρβων. Απροκάλυπτα το Βατικανό συνεισφέρει την πολιτικό - οικονομική του δύναμη στον "κοινό σκοπό", τη συρρικνωση και εξασθένηση της Ορθόδοξης Σερβίας, ώστε να ενισχυθεί ο δικός του ρόλος στη "Νέα Τάξη" που σχεδιάζεται στα Βαλκάνια».

Μία άλλη δυνατή φωνή, από το Άγιο Όρος, με προφητικό παλμό και ιστορική ευαισθησία, ο γνωστός πανορθοδόξως λόγιος μοναχός Θεόκλητος Διονυσιάτης, σε άρθρο του που δημοσιεύθηκε στην «Εστία» (29 Σεπτεμβρίου 1992) με τίτλο «Ο κίνδυνος του Παπισμού», μετά την απαρίθμηση συγκεκριμένων εχθρικών ενεργειών του Παπισμού εναντίον του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας, αναφέρεται και στην σημερινή δράση της Ουνίας ως και στην εκ του αφανούς δράση των διπλωματών του πάπα εναντίον των Ορθοδόξων με την μεθοδευμένη διαμόρφωση εχθρικού προς αυτούς κλίματος στην κοινή γνώμη και στις πολιτικές ηγεσίες. Γράφει

«Όσοι έχουν μελετήσει τας ερμηνείας διαφόρων Ελλήνων περί της Αποκαλύψεως, κατά την περίοδον της Τουρκοκρατίας, γνωρίζουν ότι το 666 (το αναφερόμενον εις τον Αντίχριστον) ούτοι το ταυτίζουν με τον Πάπαν - Λατίνον, γεγονός εκφραστικόν της ανθελληνικής δράσεως του Παπισμού, γεγονός που έκαμνε τον εθνομάρτυρα Κοσμάν τον Αιτωλόν να λέγη: "Τον Πάπαν να καταράσθε", δηλαδή να τον αιτιάσθε διά τα δεινά του Ελληνισμού. Και δεν αποτελεί ρητορικόν σχήμα ο λόγος του Σέρβου θεολόγου, μακαρίτου Ιουστίνου Πόποβιτς, ότι "τρεις πτώσεις υπάρχουν εις την ιστορίαν του κόσμου: Του Αδάμ, του Ιούδα και του Πάπα".

Ποίος παρασκεύασε τους γενιτσάρους εκείνους του Παπισμού, τους Κροάτας Ουνίτας, να κατασφάξουν το 1941 οκτακοσίας χιλιάδας αθώους Σέρβους

Ορθοδόξους: Και ποίος, σήμερα, τους ενισχύει, εκ του αφανούς, να επαναλαμβάνουν το ίδιον ανόσιον έργον; Ποίος διά πυρός και μαχαίρας, εξουνίτισε τους Ορθοδόξους Χριστιανούς της Κεντρικής Ευρώπης, κατά τον 18ον αιώνα; Ποίος εδημιούργησε τον Δούρειον Ίππον της Ουνίας εντός του χώρου των Ορθοδόξων Εκκλησιών, με συνέπειαν τον τόσον αντιχριστιανικόν ανταγωνισμόν και τας αντορθοδόξους δραστηριότητας των Ουνιτών;

Αλλά δεν πρέπει να παραδράμωμεν και την θηικήν αυτουργίαν του Παπισμού εις την πρόκλησιν του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Πλήθος τεκμηρίων διπλωματικών βοούν, ότι τόσον τον μεγαλομανή Μουσολίνι, όσον και τον παρανοϊκόν Χίτλερ, ανέδειξε το Βατικανόν διά να συντρίψουν τον Κομμουνισμόν. Και τελικώς επέτυχον να εμπρήσουν την ανθρωπότητα και να εγκαθιδρύσουν τον Κομμουνισμόν εις την καρδίαν της Ευρώπης! Άλλ' ενώ το Δικαστήριον της Νυρεμβέργης κατεδίκασεν εις θάνατον τους εκτελεστάς των τοιούτων σχεδίων, ως εγκληματίας πολέμου, τους ηθικούς αυτουργούς δεν ηθέλησε να τους αποκάλυψη.

Ταύτα γράφοντες, δεν αποβλέπομεν εις το να επιρρίψωμεν ευθύνας εις τους απλούς λαούς του Καθολικισμού, αλλά να επισημάνωμεν την εγκληματικήν δραστηριότητα, ανά τους αιώνας, των ανωτέρων κλιμακίων του Παπισμού, όστις όχι μόνον διέσπασε την ενότητα της Εκκλησίας με καταστρεπτικάς συνεπείας διά τον κόσμον, όχι μόνον διέστρεψε το ταπεινόν πνεύμα της θρησκείας της Αγάπης, αλλά και σήμερον εξακολουθεί να δρα και να διαμορφώνη την συμπεριφοράν των Ευρωπαίων και της Αμερικής εις βάρος των Ορθοδόξων, μέσω της Παπικής διπλωματίας. Έτσι, βλέπομεν τας παλινωδίας διαφόρων ξένων κυβερνήσεων εις βάρος της Ελλάδος. Όπως οπίσω από κάθε έγκλημα αι Γαλλικαί διωκτικαί υπηρεσίαι "βλέπουν" την γυναικα, ούτω οπίσω από κάθε ανθελληνικήν ενέργειαν κρύπτεται ο Παπισμός, διότι, χωρίς να εκτιμάται από τους πολιτικούς, έχει τεραστίαν δύναμιν. Τί να κάμη ο δυστυχής Μπους τας ψήφους των τριών εκατομμυρίων Ελλήνων, ενώπιον των δεκάδων εκατομμυρίων των παπικών της Αμερικής;»

Για να επανέλθουμε όμως στην συνέλευση του Freising, θα παραθέσουμε μία ευθαρσή και καλά κατοχυρωμένη καταγγελία - Δήλωση, που κατέθεσε στην ολομέλεια της Μικτής Επιτροπής ο μητροπολίτης Περιστερίου Χρυσόστομος, η οποία έχει ως εξής:

«Εξ ονόματος του Προέδρου και των μελών της σεβασμίας Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος ως και ολοκλήρου του ευσεβούς αυτής πληρώματος εντόνως διαμαρτύρομαι διά τον όλως μη αδελφικόν και εκκλησιαστικώς απαράδεκτον ρόλον, τον οποίον κατά τα τελευταία έτη παίζει η Αγία Έδρα εν τω νευραλγικώ χώρω των Σκοπίων, προκειμένου αύτη να στηρίξῃ την ανύπαρκτον Μακεδονικήν Εκκλησίαν.

Υπενθυμίζω εις τα μέλη της ημετέρας Μικτής Θεολογικής Επιτροπής επί του Διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξου και Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ότι προ τίνων ετών η Αυτού Αγιότης ο Πάπας επεσκέφθη έκθεσιν "Μακεδονικής Τέχνης", η οποία, διωργανώθη εν Ρώμη, κατόπιν αδείας του κράτους του Βατικανού και υπό τας ευχάς και τας ευλογίας της Αγίας Έδρας, υπό της ανυπάρκτου Εκκλησίας των Σκοπίων, γεγονός το οποίον προϋκάλεσε την άμεσον αντίδρασιν και την έντονον διαμαρτυρίαν της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία και ηρνήθη να συμμετάσχη διά των εκπροσώπων αυτής εις την εν Bari το 1986 λαβούσαν χώραν συνέλευσιν της Μικτής Θεολογικής Επιτροπής του Θεολογικού Διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξου και Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

Προς τούτοις αι ενέργειαι του Βατικανού εις βάρος ολοκλήρου του ελληνικού λαού εσυνεχίσθησαν, παρά την ως άνω διαμαρτυρίαν της Εκκλησίας της Ελλάδος. Ούτως ο Πάπας Ιωάννης Παύλος Β' απηγόρευε επί τη ευκαιρία των Χριστουγέννων και από του εξώστου του Αγίου Πέτρου ευχάς εις την λεγομένην "μακεδονικήν γλώσσαν".

Τελευταίως, μετά μεγάλης πικρίας, επληροφορήθημεν ότι το τμήμα "Tipografia Polyglotta Vaticana" εξέδωσεν εις την "Μακεδονικήν γλώσσαν" την Εγκύλιον του Πάπα Ιωάννου Παύλου Β' "Slavorum Apostoli", η οποία αναφέρεται εις την αποστολήν των εκ Θεσσαλονίκης καταγομένων δύο αδελφών μοναχών, του Κυρίλλου και του Μεθοδίου, εις τας σλαβικάς χώρας προς κήρυξιν του Ευαγγελίου.

Η Εκκλησία της Ελλάδος, εν τω πνεύματι του Διαλόγου της αγάπης, ποιείται έκκλησιν προς την Αγίαν Έδραν και καλεί ταύτην να μη αναμιγνύηται αμέσως ή εμμέσως εις το ιστορικώς, εθνολογικώς και αρχαιολογικώς ανύπαρκτον μακεδονικόν θέμα, διότι διά της τοιαύτης αναμίξεως φαίνεται ότι αύτη υποθάλπει ωρισμένας κινήσεις, βοηθούσα άλλοτε αμέσως και άλλοτε εμμέσως ωρισμένους καθαρώς προπαγανδιστικούς κύκλους των Σκοπίων, και ότι στηρίζει ηθικά και υλικά την Εκκλησίαν των Σκοπίων, η οποία υπό ουδεμιάς Ορθοδόξου Εκκλησίας ανεγνωρίσθη, αλλά τουναντίον αύτη διά λόγους θεολογικούς, εκκλησιολογικούς, εκκλησιαστικούς και κανονικούς κατεδικάσθη ως καθαρώς σχισματική Εκκλησία.

Τοιαύται ενέργεια εκ μέρους του Βατικανού όχι μόνον δεν συμβάλλουσιν εις την ενίσχυσιν των σχέσεων των δύο Εκκλησιών και ουδόλως συντείνουσιν εις την ομαλήν διεξαγωγήν του διμερούς μεταξύ Ορθοδόξου και Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας Θεολογικού Διαλόγου, αλλά τουναντίον προκαλούσιν έντασιν εις τας διμερείς αυτών σχέσεις, δημιουργούσι ψυχολογικόν χάσμα μεταξύ του πληρώματος αυτών, διεγείρουσιν ανυπάρκτους μειονότητας και τέλος στρέφονται εναντίον της ενότητας της Ορθοδόξου Εκκλησίας, γενικώς, ειδικώτερον δε εναντίον της τοπικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Σερβίας».

7. Τα μετά την καταδίκη της Ουνίας στο Freising. Η διακοπή του Διαλόγου

'Ηδη στην αρχή μνημονεύσαμε την αντίδραση του Βατικανού στις αποφάσεις του Freising που συνεπλήρωσαν και ολοκλήρωσαν τις αποφάσεις της Βιέννης. Στην αρχή προσπάθησε παρασκηνιακώς να πείσει τους υπευθύνους του Διαλόγου να αποσυρθούν τα κείμενα, τα οποία όμως είχαν ήδη υπογραφή από όλους τους αντιπροσώπους μέλη της Μικτής Επιτροπής, Ορθοδόξους και Ρωμαιοκαθολικούς, και είχαν παραδοθή στις κατά τόπους εκκλησιαστικές αρχές. Η καταδίκη της Ουνίας, υπογραφόμενη μάλιστα από Ρωμαιοκαθολικούς θεολόγους, δημιουργούσε πικρίες και απογοητεύσεις μεταξύ των Ουνιτών και κρίση εμπιστοσύνης προς την Ρώμη, και το σπουδαιότερο, αποτελούσε ανασχετικό παράγοντα στην ενίσχυση και περαιτέρω οργάνωση των ουνιτικών εκκλησιών, σύμφωνα με τις αποφάσεις της Β' Βατικανείου Συνόδου, από τις οποίες η Ρώμη δεν ήθελε να απομακρυνθεί, παρά την αντίθετη γνώμη των θεολόγων της στην επιτροπή του Διαλόγου.

Χαρακτηριστικό αυτών των προθέσεων της Ρώμης είναι ότι σχεδόν αμέσως μετά το Freising προς απόρριψη των αποφάσεων του Διαλόγου και ως εκδήλωση που θα διέλυε τις πιθανές παρεξηγήσεις, κάλεσε ο πάπας στις 25 και 26 Ιουνίου 1990, δέκα ακριβώς ημέρες μετά το τέλος της συνελεύσεως της Μικτής Επιτροπής (6-15 Ιουνίου), που κατεδίκασε την Ουνία, τους καθολικούς (=Ουνίτες) επισκόπους της Ουκρανίας στη Ρώμη. Στο σχετικό κείμενο αυτής της συναντήσεως, που δημοσιεύτηκε και στην ελληνόφωνη ουνιτική εφημερίδα «Καθολική», οι Ουνίτες Ουκρανοί «εζήτησαν να ενισχυθή ακόμη περισσότερο η Ιεραρχική δομή της Εκκλησίας των, στην Ουκρανία», ο δε πάπας Ιωάννης Παύλος Β', ο οποίος παρευρέθη σε όλες τις συνεδρίες «ενεθάρυνε όλους να συνεχίσουν με εμπιστοσύνη την πορεία τους». Αυτό πράγματι είναι εντυπωσιακό, γιατί δείχνει ότι το Βατικανό δεν υπολογίζει τους θεολογικούς διαλόγους και καθιστά επομένως περιπτούς όλους τους κόπους και όλες τις προσπάθειες που καταβάλλονται σε θεολογικό επίπεδο για την άρση και διευθέτηση των διαφορών.

Υπάρχει και άλλο δείγμα από το Βατικανό, εκτός των πολλών χειροπιαστών δειγμάτων της χειροτονίας και αποστολής επισκόπων ακόμη και εκεί που δεν υπάρχουν ή υπάρχουν ελάχιστοι Ουνίτες πιστοί: η θετική αποτίμηση της Ουνίας στην Σύνοδο των Ρωμαιοκαθολικών Επισκόπων που συνήλθαν στη Ρώμη (28/11 -14/12/1991) σε ειδική συνέλευση για την Ευρώπη, μετά την οποία εξεδόθη ειδική Διακήρυξη (Declaration με τίτλο Ut testes simus Christi, qui nos liberavil (= ίνα ώμεν μάρτυρες Χριστού, ος ημάς ηλευθέρωσεν). Μεταξύ των άλλων η Διακήρυξη αυτή προβαίνει στην διαπίστωση ότι «μέσα εις τας Εκκλησίας αυτάς (= τας ουνιτικάς) όλοι μας διακρίνομεν εν θετικόν στοιχείον διά την προαγωγήν του Οικουμενικού διαλόγου μεταξύ της Καθολικής και της Ορθοδόξου Εκκλησίας». Η παραδοσιακή άποψη της μεσαιωνικής εκκλησιολογίας των Ρωμαιοκαθολικών περι

του ότι η Ουνία αποτελεί γέφυρα μεταξύ των δύο εκκλησιών, απαραίτητο επομένως και χρήσιμο θεσμό, επαναλαμβάνεται από επίσημο εκκλησιαστικό σώμα με κεφαλή τον πάπα. Οι αποφάσεις της Μικτής Επιτροπής του Διαλόγου στο Freising σύμφωνα με τις οποίες «η Ουνία όπου εφηρμόσθη απέτυχε να υπηρετήσῃ τον σκοπό της προσεγγίσεως των Εκκλησιών, αντιθέτως προεκάλεσε νέας διαιρέσεις», επομένως όχι μόνο δεν γεφύρωσε το χάσμα, αλλά προκάλεσε μεγαλύτερο, αγνοήθηκαν και πετάχθηκαν στον κάλαθο των αχρήστων. Προς τί επομένως η συνέχιση του Διαλόγου;

Η Διακήρυξη αυτή εστάλη και προς τους αρχηγούς των ορθοδόξων αυτοκεφάλων εκκλησιών, συνοδευόμενη από επιστολή τριών καρδιναλίων εκπροσώπων της συνόδου, στην οποία εξεφράζετο η λύπη τους γιατί δεν εστάλησαν ορθόδοξοι αντιπρόσωποι σ' αυτή την ειδική συνάντηση για την Ευρώπη. Απάντηση στην επιστολή και στην Διακήρυξη έστειλε η Εκκλησία της Ελλάδος υπογραφόμενη από τον μητροπολίτη Κορίνθου κ. Παντελεήμονα πρόεδρο της «Συνοδικής Επιτροπής επί των Διορθοδόξων και Διαχριστιανικών Σχέσεων». Το ενδιαφέρον και δυνατό αυτό κείμενο δημοσιεύεται επίσης εδώ μεταξύ των επισήμων κειμένων, ως και η αρνητική απάντηση του αρχιεπισκόπου κ. Σεραφείμ στην πρόσκληση αποστολής αντιπροσώπων.

Από ορθοδόξου πλευράς συχνά εκφραζόταν η λύπη και η πικρία για την συνεχιζόμενη αυτή απροκάλυπτη ενίσχυση της Ουνίας εκ μέρους του Βατικανού ακόμη και προς της καταδίκης του Freising. Ο πατριάρχης Μόσχας Ποιμήν, λίγο πριν συνέλθει η Υποεπιτροπή για την Ουνία στη Βιέννη, έστειλε τηλεγράφημα προς τους αρχηγούς των αυτοκεφάλων ορθοδόξων εκκλησιών με το οποίο τους ενημέρωνε για τις διαπραττόμενες στην Ουκρανία βιαιότητες των Ουνιτών εις βάρος των Ορθοδόξων. Το χαρακτηριστικό αυτό τηλεγράφημα ως και την βάσει αυτού διαμαρτυρία του αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφείμ προς τον πάπα δημοσιεύομε επίσης εδώ μεταξύ των κειμένων.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο παρακολουθούσε με προσοχή την εξέλιξη της όλης καταστάσεως και έκρινε ασφαλώς ότι η διατήρηση καλών σχέσεων με τη Ρώμη δεν μπορούσε να επιτευχθεί επί ζημία της ενότητος των Ορθοδόξων. Συνολικά τα αισθήματα του ορθοδόξου πληρώματος είχαν τρωθή από την αναβίωση της Ουνίας, η οποία έφερε σε δύσκολη θέση ακόμη και τους εκ πεποιθήσεως υποστηρικτές των καλών σχέσεων με τη Ρώμη και της περαιτέρω βελτιώσεως αυτών. Σχεδόν αμέσως μετά την καταδίκη της Ουνίας στο Freising και τη διαφαινόμενη απόφαση του Βατικανού να συνεχίσει την υποστήριξη της Ουνίας ο μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Βαρθολομαίος, ο τωρινός οικουμενικός πατριάρχης, σε συνέντευξή του προς το αθηναϊκό περιοδικό «Εικόνες» τον Αύγουστο του 1990 επεσήμανε τον κίνδυνο διακοπής του Διαλόγου Ορθοδόξων - Ρωμαιοκαθολικών και, αφού ετόνισε ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο συμμερίζεται τις ανησυχίες του Πατριαρχείου Μόσχας, είπε και τα εξής: «Για την απόκρουση της επιθέσεως των Ουνιτών θα υπάρξη ένα μέτωπο ολόκληρης της Ορθοδοξίας. Σε περίπτωση που οι φόβοι μας επαλήθευαν, η Ορθοδοξία, ομοφωνούσα, δεν θα διστάσῃ να διακόψῃ τον διάλογο με την Ρώμη».

Πρώτη σημαντικώτατη εκδήλωση αυτής της αποφασιστικότητος σε επίπεδο πλέον εκκλησιαστικής πολιτικής, μετά τον θεολογικό διάλογο, ήταν η πρόσκληση του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς τα μέλη της διορθοδόξου αντιπροσωπείας στον Διάλογο με τους Ρωμαιοκαθολικούς να μετάσχουν σε έκτακτη σύσκεψη, η οποία πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Σ' αυτήν, όπως γράφεται στην αποφασισθείσα Δήλωση, που δημοσιεύεται επίσης εδώ μεταξύ των κειμένων, «συνεσκέφθημεν εκτενώς επί διήμερον (11-12 Δεκεμβρίου 1990) επί του οξυτάτου καταστάντος προβλήματος της Ουνίας εις τας χώρας της Ανατολικής Ευρώπης προς ακριβεστέραν εκτίμησιν της δημιουργηθείσης εκρύθμου καταστάσεως και λήψιν κοινής αποφάσεως ως προς την στάσιν ημών έναντι του προ δεκαετίας αρξαμένου Θεολογικού Διαλόγου». Αποφασίσθηκε πράγματι στη σύσκεψη αυτή ο θεολογικός διάλογος να διακοπεί ως προς την συζήτηση θεολογικών διαφορών και να επικεντρωθεί στο πρόβλημα της Ουνίας με αφετηρία και βάση την κοινή Δήλωση της καταδίκης της Ουνίας στο Freising.

Δεύτερη επίσης σημαντική εκδήλωση ήταν η παρουσία του μητροπολίτου Ιταλίας κ. Σπυρίδωνος, μετέπειτα αρχιεπισκόπου Αμερικής, στην μνημονευθείσα σύνοδο των Ρωμαιοκαθολικών επισκόπων που συνήλθαν στη Ρώμη (28/11 -14/12/1991) με θέμα τον επανευαγγελισμό της Ευρώπης, όπου, ως εκπρόσωπος

του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ανέπτυξε τους λόγους της αρνήσεως των Ορθοδόξων να αποστείλουν αντιπροσώπους και ευθαρσώς κατήγγειλε τις βιαιότητες των Ουνιτών εις βάρος των Ορθοδόξων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Κορυφαία τέλος εκδήλωση της σθεναράς στάσεως των Ορθοδόξων και της αμετακινήτου αποφάσεώς των να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις των καιρών, μεταξύ των οποίων εξέχουσα θέση κατέχει η πρόκληση της Ουνίας, είναι η σύναξη των προκαθημένων των αυτοκεφάλων ορθοδόξων εκκλησιών που πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη την Κυριακή της Ορθοδοξίας στις 15 Μαρτίου 1992, με πρωτοβουλία του Οικουμενικού Πατριάρχου κυρίου Βαρθολομαίου. Ανάμεσα στα θέματα που απησχόλησαν τους προκαθημένους είναι και το θέμα της Ουνίας και των επιπτώσεών του στον Διάλογο με τους Ρωμαιοκαθολικούς. 'Όπως διαπιστώνεται στο δημοσιευόμενο επίσης εδώ Μήνυμα των προκαθημένων «Εν τη πράξει ο διάλογος ούτος έχει ήδη περιοριστή εις την συζήτησιν του θέματος της Ουνίας, μέχρις ότου επιτευχθή συμφωνία επί του ζητήματος αυτού». Επειδή όμως είναι αδύνατον να υπάρξει συμφωνία, γιατί η Ρώμη δεν φαίνεται διατεθειμένη να ανταποκριθεί, όπως αποδεικνύουν οι μέχρι τώρα ενέργειες, στις οποίες δεν υπάρχει ιχνος αλλαγής και μεταβολής στην θετική της στάση έναντι των Ουνιτών, πρέπει να θεωρείται βέβαιη η οριστική διακοπή του Διαλόγου. 'Ηδη οι ορθόδοξες εκκλησίες φάνηκαν απρόθυμες να στείλουν τους εκπροσώπους των στην Ζ' Γενική Συνέλευση της Μικτής Επιτροπής του Διαλόγου, που επρόκειτο να συνέλθει στο χώρο του Πατριαρχείου Αντιοχείας τον Ιούνιο του 1992, ακόμη και για την περαιτέρω συζήτηση επί του προβλήματος της Ουνίας. Τι απομένει πλέον να συζητηθεί μετά την καταδίκη της; Η εξασθένηση των αποφασισθέντων και η πιθανή ακύρωσή τους, όπως επιθυμεί η Ρώμη;

Από το πλήθος των πολλών άλλων κειμένων και αποφάσεων και γνωμών, που έχουν γραφή για την Ουνία, εκτός από μερικά κείμενα της Εκκλησίας της Ελλάδος, στα οποία ήδη αναφερθήκαμε, μνημονεύομε εδώ και την βαρυσήμαντη συνέντευξη του ασκητικού πατριάρχου Σερβίας κ. Παύλου, αυτής της αγίας και φιλοκαλικής μορφής της Ορθοδόξου Εκκλησίας, που έδωσε στην αθηναϊκή εφημερίδα «Τύπος της Κυριακής» (Κυριακή 4 Οκτωβρίου 1992). Λόγω της μεγάλης της αξίας σχετικά με την Ουνία και την Ορθοδοξία στα Βαλκάνια τη δημοσιεύουμε εδώ ολόκληρη. Τη συνέντευξη πήρε ο διευθυντής Τύπου της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών κ. Ι. Χατζηφώτης.

Πολύ σημαντική επίσης είναι η απόφαση - Ψήφισμα του Τμήματος Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, που υπογράφεται από τον πρόεδρο του Τμήματος καθηγητή κ. Χρ. Βούλγαρη και δημοσιεύεται επίσης εδώ μεταξύ των επισήμων κειμένων:

Δεν πρέπει ακόμη να παραλείψουμε να αναφερθούμε στο Ψήφισμα της Κοσμητείας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, που υπογράφεται από τον κοσμήτορα, καθηγητή κ. Αντώνιο Παπαδόπουλο, και τους προέδρους των Τμημάτων Θεολογίας και Ποιμαντικής, καθηγητάς κ.κ. Ιω. Γαλάνη και Χρ. Κρικώνη. Το Ψήφισμα προεκλήθη, όπως γράφεται στο κείμενο, εξ αιτίας «των ανησυχητικών εξελίξεων στο χώρο της Βαλκανικής και της αναμείξεως του Βατικανού στις εκκλησιαστικοπολιτικές εξελίξεις της περιοχής». Ανάμεσα στις πολύ ενδιαφέρουσες επισημάνσεις του κειμένου, που στρέφονται γύρω από την ελληνικότητα της Μακεδονίας, υπάρχει και η διαπίστωση της αφιλάδελφης στάσης του Βατικανού έναντι των ορθοδόξων λαών, που επλήγησαν ιδιαίτερα από την αθεϊστική λαϊλαπα, οι οποίοι αντί να δωρίσουν την συμπαράσταση και αλληλεγγύη του Βατικανού, βλέπουν να απλώνονται στις χώρες τους τα δίχτυα του προσηλυτισμού και της Ουνίας. Γράφει το ψήφισμα:

«Ο εικοστός αιών, που σε λίγο τελειώνει, θα μείνει γνωστός στην Εκκλησιαστική Ιστορία για δυο χαρακτηριστικά του γνωρίσματα. Για την παγχριστιανική προσπάθεια συνδιαλαγής, ενότητος και ειρήνης και για τους διωγμούς που υπέστησαν οι Χριστιανοί από τα αθεϊστικά καθεστώτα του ανύπαρκτου πλέον σοσιαλισμού. Οι Ορθόδοξες χώρες επλήγησαν ιδιαίτερα από την αθεϊστική λαϊλαπα και εγέννησαν πλήθος νέων Αγίων και Μαρτύρων, που κοσμούν στις ημέρες μας την ιστορία των τοπικών Ορθοδόξων Εκκλησιών. Το Βατικανό καθυστέρησε να εισέλθει στην πορεία αγάπης της Χριστιανικής Οικουμένης,

υπολογίζοντας τα ιδικά του συμφέροντα, και τώρα σπεύδει πρώτο με τον προσηλυτισμό και την Ουνία να τραυματίσει την ενότητα και να διαιρέσει για άλλη μια φορά τον Χριστιανικό Κόσμο, αντί να συμπαρασταθεί αδελφικά στις αιμάσσουσες ακόμη μαρτυρικές εκκλησίες της Ανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής».

Τελευταία παραθέτομε μεταξύ των επισήμων κειμένων ένα αποκαλυπτικό και συγκλονιστικό ντοκουμέντο που έφερε στο φως της δημοσιότητος ο Κ. Διακογιάννης στο βιβλίο του «Είναι Έλληνας Ορθόδοξος, σφάξτε τον», Αθήναι 1992. Πρόκειται για έγγραφο του υπουργού Δικαιοσύνης και Θρησκευμάτων του Ελευθέρου Κράτους της Κροατίας που εξεδόθη τον Νοέμβριο του 1941 και δίνει εντολή στις δικαστικές αρχές να ζητήσουν από όλους τους υπαλλήλους του κράτους που είναι Ορθόδοξοι, να καταθέσουν μέσα σε προθεσμία ενός μηνός στο παραπάνω υπουργείο βεβαίωση των θρησκευτικών αρχών ότι απαρνήθηκαν την Ορθοδοξία και ασπάσθηκαν το ρωμαιοκαθολικό θρήσκευμα, το ελληνικό καθολικό (= ουνιτικό) ή το μουσουλμανικό ή το θρήσκευμα των ρεφορμιστών - μεταρρυθμιστών. Στην καθολική Κροατία μπορεί να είσαι Ρωμαιοκαθολικός ή Προτεστάντης, ακόμη και Μουσουλμάνος. Δεν συγχωρείται όμως να είσαι Ορθόδοξος. Αντιλαμβάνεται έτσι κανείς εύκολα πως και γιατί έγινε η σφαγή των 800.000 Σέρβων Ορθοδόξων στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την συμμαχία σήμερα μεταξύ Καθολικών και Μουσουλμάνων στον πόλεμο της Βοσνίας. Σχολιάζοντας το ανωτέρω κείμενο ο Ι. Διακογιάννης γράφει: «Εδώ αποδεικνύεται περίτρανα το μίσος του Βατικανού για την ελληνική Ορθοδοξία. Τα επίσημα αυτά κείμενα αξίζουν όσο χίλιες σελίδες με ντοκουμέντα! Όπως ακριβώς και σήμερα, στόχος τους είναι ο Ελληνισμός και η Ορθοδοξία. Στην Κύπρο, στο Αιγαίο, στα Βαλκάνια, παντού...».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΟΥΝΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ - ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ*

* Εισήγησις του συγγραφέως εις την Μικτήν Υποεπιτροπήν επί της Ουνίας του Διαλόγου Ορθοδόξων - Ρωμαιοκαθολικών, συνελθούσαν εν Βιέννη από 26-31 Ιανουαρίου 1990.

1. Η κατάργησις της Ουνίας: όρος ενάρξεως του Διαλόγου

Η συσταθείσα διά την μελέτην του προβλήματος της Ουνίας Υποεπιτροπή του Διαλόγου, διά να επιτύχη εις το έργον της, πρέπει να αποφύγη τας μακράς και ασχέτους αναλύσεις, αι οποίαι υπάρχει κίνδυνος να εκτρέψουν τας εργασίας από τον κύριον σκοπόν της, και να επικεντρώση το ενδιαφέρον της εις την ικανοποίησιν του αιτήματος που επέβαλε την συγκρότησίν της. Και το αίτημα αυτό έγκειται εις το ότι η ορθόδοξος πλευρά, διά σοβαρούς ιστορικούς, εκκλησιολογικούς και πρακτικούς λόγους, θεωρεί απαράδεκτον την εκ μέρους των Ρωμαιοκαθολικών υποστήριξιν της Ουνίας, η συνέχισις της οποίας θεωρείται ως μέγια εμπόδιον διά την πορείαν του Διαλόγου.

Προ της ενάρξεως ακόμη του Διαλόγου την θετικήν προοπτικήν που ήνοιγε το «Περί Οικουμενισμού» διάταγμα της Β' Βατικανής Συνόδου διά τας σχέσεις των

δύο Εκκλησιών η κοιλούθησεν έντονος απογοήτευσις εξ αιτίας του διατάγματος «Περὶ των Ανατολικών Καθολικών Εκκλησιών», διότι τούτο συνιστούσε την καλυτέραν οργάνωσιν και επέκτασιν των ουνιτικών Εκκλησιών, και ίδρυσιν νέων ουνιτικών πατριαρχείων. Η Γ' Πανορθόδοξης Διάσκεψις εν Ρόδω (1964) επέκρινε σφοδρώς το διάταγμα. Ο καθηγητής Ιωάννης Καρμήρης, μετασχών της Διασκέψεως εν Ρόδω μεταφέρει το πνεύμα της γράφων τα εξής: «Το διάταγμα τούτο είναι τελείως απαράδεκτον εκ μέρους των Ορθοδόξων, διό και κατεκρίθη σφοδρώς εν τη Γ' Πανορθόδοξω Διασκέψιει της Ρόδου, υπό της οποίας ετέθη ως όρος απαραίτητος της ενάρξεως του Διαλόγου μεταξύ της Ορθοδόξου και της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ή υπό της τελευταίας κατάργησις των ουνιτικών τούτων Εκκλησιών και η υπαγωγή και συγχώνευσίς των εις το ρωμαιοκαθολικόν ποίμνιον. Το διάταγμα τούτο θεωρείται γενικώς υπό των Ορθοδόξων ως πέτρα σκανδάλου και ως πυριτιδαποθήκη ικανή να ανατινάξῃ εις τον αέρα τον επιδιωκόμενον διάλογον μεταξύ της ορθοδόξου Ανατολής και της λατινικής Δύσεως». (Ορθοδοξία και Ρωμαιοκαθολικισμός, Β', σσ 252-253, Αθήναι 1965).

Σύμφωνα λοιπόν με την πανορθόδοξην αυτήν απόφασιν, διὰ να αρχίσῃ ο Διάλογος ἐπρεπεν οι Ουνίται να ενσωματωθούν εις το λατινικόν σχήμα του Ρωμαιοκαθολικισμού και να παύση να υφίσταται η ιστορική Ουνία. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανεὶς ευχερώς εις ποιάν δυσχερή θέσιν ευρέθησαν τα ορθόδοξα μέλη του Διαλόγου κατά την ἐναρξιν αυτού (1980), ὅταν, αντί κάποιας δηλώσεως των Ρωμαιοκαθολικών προς την κατεύθυνσιν που υπεδείκνυεν η Πανορθόδοξης Διάσκεψις, ευρέθησαν προ της προκλητικής, όπως την εχαρακτήρισαν, ενεργείας, να ορίζωνται μέλη της Επιτροπής πρόσωπα που ανήκον εις Ουνιτικάς Εκκλησίας. Είναι γνωσταὶ αι αντιδράσεις που θα εστοίχιζον παρ' ολίγον την παύσιν του Διαλόγου, ἀμα τη ενάρξει του. Επρυτάνευσεν ὅμως πνεύμα καταλλαγής και κατανοήσεως που ωδήγησεν εις την υπό της ολομελείας της Μικτής Επιτροπής αποδοχήν κειμένου - δηλώσεως των Ορθοδόξων, σύμφωνα με το οποίον εγένετο δεκτόν ότι «πρώτον η παρουσία Ουνιτών Ρωμαιοκαθολικών ανατολικού ρυθμού εις την Επιτροπήν των Ρωμαιοκαθολικών δεν σημαίνει αναγνώρισιν της Ουνίας υπό της Ορθοδόξου Εκκλησίας και δεύτερον, το θέμα της Ουνίας παραμένει ανοικτόν, ως εν των προβλημάτων που θα απασχολήσουν τον Διάλογον».

Αυτός είναι ο λόγος, διὰ τον οποίον συνεστήθη η παρούσα Υπεπιτροπή, επί της μελέτης του προβλήματος της Ουνίας. Ήμπορούμεν μάλιστα οι Ορθόδοξοι να εκτιμήσωμεν τώρα ότι εφάνημεν πολὺ ελαστικοί και υποχωρητικοί, και ότι μετά τόσας συνελεύσεις της Μικτής Επιτροπής, κατά τας οποίας, παρά την επιμονήν μας, ουδέν βήμα προς λύσιν του προβλήματος εγένετο, μας επρόλαβαν ἡδη τα γεγονότα της Ουκρανίας και των λοιπών χωρών, με συνέπειαν η Επιτροπή των Ορθοδόξων να είναι πληγωμένη. Το Πατριαρχείον Ιεροσολύμων, το οποίον, όπως όλοι ενθυμούμεθα, ἔθετε πάντοτε με ἐμφασιν το πρόβλημα της Ουνίας και του Προσηλυτισμού, διὰ του Μητροπολίτου Πέτρας Γερμανού, εδήλωσεν ότι δεν θα μετέχῃ πλέον εις τον Διάλογον. Ο εκπρόσωπος της Πολωνίας δεν ἡλθε, χωρίς να γνωρίζωμεν τον λόγον ίσως διότι η Ρώμη προέβη εις χειροτονίαν Ουνίτου επισκόπου εις την Πολωνίαν, όπως μας επληροφόρησεν εις την εισήγησίν του ο επίσκοπος Nossol. Και πρέπει να πούμε ότι είναι δικαιολογημένη αυτή η αντίδρασις και ίσως συνεχισθή, αν η Υπεπιτροπή επειγόντως δεν καταλήξῃ εις συγκεκριμένας προτάσεις. Διότι, ενώ η Πανορθόδοξης Διάσκεψις της Ρόδου απαιτεί την κατάργησιν της Ουνίας, η Ρώμη προγραμματίζει ενίσχυσιν των Ουνιτών εις τας ανατολικάς χώρας, όπου επισυμβαίνουν ραγδαίαι πολιτικαί ανακατατάξεις. Δικαιολογείται ἄρα γε ο εξαναγκασμός των κατά τόπους αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών εις την αντιμετώπισιν των Ουνιτών, αντί αδελφικώς να τας βοηθήσωμεν εις τα πρώτα βήματα της ελευθερίας των;

Η απαίτησις πάντως των Ορθοδόξων να εκλείψη το αγκάθι της Ουνίας ἔχει, όπως ελέχθη, σοβαράν ιστορικήν, εκκλησιολογικήν και ποιμαντικήν θεμελίωσιν, εις την οποίαν με συντομίαν αναφερόμεθα.

2. Ιστορική εξέλιξις και ορισμός της Ουνίας

Η Ουνία είναι άγνωστος εις την προ του σχίσματος εποχήν, κατά την οποίαν υπήρχε μία μόνον μορφή κοινωνίας εν τη Εκκλησίᾳ η πλήρης ενότης των πιστών α) εν τη πίστει, β) τη λατρεία, και γ) τη διοικήσει, επιτρεπομένης ποικιλομορφίας τινός εις τοπικάς παραδόσεις, μη θιγούσας τα ουσιώδη στοιχεία της ενότητος. Εν τη Δύσει μάλιστα η απαίτησις ομοιομορφίας ήτο τόσον άκαμπτος, ώστε δεν επετρέπετο εν τη λατρεία ούτε η χρήσις άλλης γλώσσης, πλην της λατινικής, ως τούτο φαίνεται σαφέστατα εκ της αντιδράσεως εις το έργον των δύο εκ Κωνσταντινουπόλεως εις Βοημίαν και Μοραβίαν σταλέντων αδελφών, αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου, προς εκχριστιανισμόν των Σλάβων.

Η ενσωμάτωσις εις την Εκκλησίαν των πάσης φύσεως αιρετικών και σχισματικών εγίνετο όχι με αναγνώρισιν του μη υπάρχοντος τότε πρωτείου του επισκόπου Ρώμης, ο οποίος ελειτούργει ισοτίμως προς τους άλλους πατριάρχας εις τα πλαίσια του θεσμού της πενταρχίας των πατριαρχών, αλλά με την επίσημον αποκήρυξιν της αιρέσεως και την αποδοχήν της πίστεως της Καθολικής Εκκλησίας.

Μετά το σχίσμα η Ρώμη ευρέθη αποκεκομμένη του μεγάλου κορμού της Καθολικής Εκκλησίας, της αντιπροσωπευομένης εν τη Ανατολή υπό των λοιπών τεσσάρων πατριαρχών, και περιωρισμένη τοπικώς μόνον εις την Δύσιν. 'Ήτο ελλιπής εις την καθολικότητα αυτής τόσον από πλευράς γεωγραφικής, όσον και από πλευράς των θησαυρών της πίστεως και της λατρείας, διά των οποίων επλούτει η κατ' Ανατολάς Ορθόδοξος Καθολική Εκκλησία. Προς συμπλήρωσιν των ελλιπόντων εκ της καθολικότητος αυτής στοιχείων, αντί να επιδιωχθή η γνήσια ένωσις, προετιμήθη η ψευδής ένωσις διά της αναγνωρίσεως της δικαιοδοσίας του πάπα επί του συνόλου της Εκκλησίας και της οικειοποίησεως των λειτουργικών και λοιπών θησαυρών της Ανατολής, ώστε και γεωγραφικώς και πνευματικώς να φαίνεται ότι η λατινική Εκκλησία είναι Καθολική, διότι περιλαμβάνει Ανατολήν και Δύσιν.

Η ένωσις των Ανατολικών επεδιώχθη κατ' αρχήν διά του βιαίου εκλατινισμού αυτών, όπως τούτο φαίνεται σαφώς κατά την περίοδον των σταυροφοριών. Η ιστορία πολλών ορθοδόξων περιοχών γέμει φρικαλεοτήτων και διωγμών και μαρτύρων εκ την αναγκαστικής αυτής επιβολής του λατινικού δόγματος. Η μέθοδος αυτή της επιστροφής των αιρετικών και σχισματικών, προκαλούσα το μίσος των εντοπίων πληθυσμών προς τους Δυτικούς, εγκατελείφθη και κατεδικάσθη τελικώς, διότι εκτός του ότι ο βίαιος εκλατινισμός δεν είχε μόνιμα αποτελέσματα, και πολλοί επέστρεφον εις την πάτριον πίστιν, δεν ικανοποιούσε το αίτημα της πολυμορφίας και ποικιλίας εν τη λατρεία, απαραιτήτων διά την καθολικότητα της Δύσεως. Προς εξουδετέρωσιν των μειονεκτημάτων αυτών ενεφανίσθη και εφηρμόσθη ως μέθοδος προσηλυτισμού των Ανατολικών η Ουνία, διά της οποίας η ενσωμάτωσις εις την Ρωμαιοκαθολικήν Εκκλησίαν δεν απαιτεί εκλατινισμόν, διότι επιτρέπεται η διατήρησις των λειτουργικών τύπων, λοιπών ηθών και εθίμων, εις τινας μάλιστα περιπτώσεις δεν απαιτεί ούτε ενότητα εν τη πίστει, αλλ' απλώς αναγνώρισιν του πρωτείου του πάπα.

Η καθαρώς προσηλυτιστική αυτή μέθοδος ενώσεως, η οποία εξωτερικώς αφήνει την εντύπωσιν ότι τίποτε δεν αλλάσσει, απεδειχθη πράγματι αποτελεσματική. Ο γνωστός Ασσομπιονιστής μοναχός Raymond Janin εις το έργον του «*Les Eglises orientates et les Rites orientaux*», από τους εφαρμοσθέντας τρεις τρόπους της επιστροφής των Ανατολικών εις την Ρώμην, ήτοι του βιαίου εκλατινισμού, του προσωπικού προσηλυτισμού, και της Ουνίας, ευρίσκει ότι η τελευταία, αρξαμένη από της επαύριον της συνόδου Φερράρας - Φλωρεντίας, και συστηματοποιηθείσα κατόπιν με σκοπόν την χρησιμοποίησίν της ως μέσου επιστροφής των Ανατολικών διά των Ανατολικών (*le retour de l' Orient par les orientaux*) είναι η πλέον επιτυχής και αποτελεσματική: «*c'est assurément la meilleure de toutes les méthodes et la plus pratique*».

Επί τη βάσει λοιπόν των σκοπών και της μεθόδου της Ουνίας ο διδόμενος υπό του μεγάλου ορθοδόξου εκκλησιαστικού ιστορικού και αρχειπισκόπου Αθηνών Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ορισμός της Ουνίας αποδίδει με ακρίβειαν την ορθόδοξον κατανόησιν της Ουνίας. Σύμφωνα με αυτόν, «Ουνία είναι η απατηλή, προς παραπλάνησιν των απλουστέρων, ένωσις, καθ' ην ο ενούμενος μετά της

Λατινικής Εκκλησίας αποδέχεται μεν το πρωτείον του πάπα και άπασαν την διδασκαλίαν της Λατινικής Εκκλησίας, διατηρεί όμως την ίδιαν λειτουργικήν τάξιν και τίνα ίδια ήθη και έθιμα κατά το ιησουιτικόν δόγμα 'unite dans la foi, variete dans les rites' (ενότης εις την πίστιν, ποικιλία εις τα λειτουργικά τυπικά) προς βαθμιαίαν και ουχί απότομον αφομοίωσιν προς την Λατινικήν Εκκλησίαν των ενουμένων» (Φύσις και χαρακτήρ της Ουνίας, Αθήναι 1928, σελ. 19).

Η μορφή αυτή της ενώσεως των απεσχισμένων προς την Εκκλησίαν της Ρώμης απαντάται από του 13ου αιώνος, μορφοποιείται οριστικώς εις την σύνοδον της Φερράρας - Φλωρεντίας (1437-1439), με πρώτους Ουνίτας επισκόπους τους μεταστραφέντας εις τον Ρωμαιοκαθολικισμόν ορθοδόξους μητροπολίτας, μέλη της συνόδου, Βησσαρίωνα Νικαίας και Ισίδωρον Κιέβου, και οργανώνεται εις σύστημα από τους Ιησουΐτας, οι οποίοι μέσω αφορήτων πιέσεων και τεχνασμάτων την επιβάλλουν διά πρώτην φοράν με επιτυχίαν εις τους Ορθοδόξους της Ουκρανίας κατά την σύνοδον της Βρέστης (1596), εκμεταλλευόμενοι την πολιτικήν υποταγήν των Ουκρανών υπό τον βασιλέα της Πολωνίας Σιγισμούνδον. Ούτος υπεσχέθη να άρη τας εις βάρος του ορθοδόξου κλήρου πολιτικάς και οικονομικάς διακρίσεις και να τους εξισώσῃ προς τους Ρωμαιοκαθολικούς, εις περίπτωσιν κατά την οποίαν θα προχωρούσαν εις ένωσιν μετά της Ρώμης, με βάσιν τας αποφάσεις της συνόδου Φερράρας - Φλωρεντίας. Οι διωγμοί που υπέστησαν τότε οι ορθόδοξοι Ουκρανοί, διά να δεχθούν την σύνοδον της Βρέστης, έχουν παρουσιασθή με πολύ μελανά χρώματα από την ρωσικήν εκκλησιαστικήν ιστοριογραφίαν. Ακόμη και ο αποσταλείς ως αντιπρόσωπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου εις την Βρέστην αρχιμανδρίτης Νικηφόρος Κατακουζηνός κατεδικάσθη ως κατάσκοπος δήθεν των Τούρκων και απέθανεν από ασιτίαν μέσα εις τας φύλακας του Marienburg. Ο έτερος απεσταλμένος του Πατριαρχείου Κύριλλος Λούκαρις, συλληφθείς, κατώρθωσε να διαφυγή. Είναι όμως γνωστόν ότι τελικώς και αυτός δεν διέφυγε την μήνιν των Ιησουΐτων κατά την διάρκειαν της πατριαρχίας του εις την Κωνσταντινούπολιν.

Το πείραμα της Βρέστης επανελήφθη εις την συνέχειαν και εις την Τρανσυλβανίαν της Ρουμανίας, όπου μέχρι του 17ου αιώνος υπήρχε μόνον αμιγής ορθόδοξος πληθυσμός. Όταν όμως η Τρανσυλβανία το 1688 απεσπάσθη από την τουρκικήν κυριαρχίαν και υπήχθη υπό τον ζυγόν της Ρωμαιοκαθολικής Αυστροουγγαρίας, οι Ιησουΐται και πάλιν έπεισαν τον αυτοκράτορα Λεοπόλδον Α' να επιβάλῃ την «ένωσιν», η οποία όντως επεβλήθη και εδώ με διωγμούς και μαρτύρια, μετά την υπό του μητροπολίτου Αθανασίου επίσημον προσχώρησιν το 1698 εις την Ρωμαϊκήν Εκκλησίαν εις την Άλμπα Γιούλια. Οι μη υποταγέντες Ορθόδοξοι ωργανώθησαν εις τρεις αυτονόμους εκκλησίας: του Κάρλοβιτς, της Βουκοβίνης και του Hermanstat. Ο Ουνιτισμός προχώρησε εις την συνέχειαν εις τας υπό τουρκικήν κυριαρχίαν χώρας της Βαλκανικής και Μέσης Ανατολής, αι οποίαι ως *terrae missionis* έγιναν το πεδίον ανταγωνισμού των Ρωμαιοκαθολικών και Προτεσταντών μισσιοναρίων, οι οποίοι εξεμεταλλεύοντο αγρίως την πικράν δουλείαν, την αμάθειαν και πενίαν των Ορθοδόξων πιστών. Ακόμη και εις την έδραν του Οικουμενικού Πατριαρχείου, την Κωνσταντινούπολιν, γνωστοί Ασσομπισιονισταί μοναχοί έστησαν ουνιτικόν μηχανισμόν, μετά δε την μικρασιατικήν καταστροφήν ο Ουνιτισμός μετεφέρθη εις την Ελλάδα από τον γνωστόν ουνίτην επίσκοπον Θεοδωρουπόλεως Γεώργιον Χαλαβατζήν, ο οποίος εδημιούργησεν εις Αθήνας ουνιτικήν κοινότητα, εκμεταλλευόμενος την δυστυχίαν των εκ Μικράς Ασίας και Θράκης προσφύγων. Τούτον διεδέχθη ο Υάκινθος, αυτόν δε ο σημερινός επίσκοπος Ανάργυρος, ο οποίος διωρίσθη υπό της Ρώμης ολίγα έτη προ της ενάρξεως του Διαλόγου, παρά την δραματικήν έκκλησιν της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος και της Θεολογικής Σχολής Αθηνών ότι τούτο θα απετέλει πρόσκομμα εις τον Διάλογον. Ως εκπρόσωπος της Εκκλησίας της Ελλάδος κατανόω απολύτως την πικρίαν των Πολωνών Ορθοδόξων μετά την χειροτονίαν Ουνίτου επισκόπου εις την Πολωνίαν τον Σεπτέμβριον του 1989, διερωτώμαι δε τι νόημα θα έχουν αι προτάσεις της Υποεπιτροπής διά την λύσιν του προβλήματος, όταν η Ρώμη, διαρκούντος του Διαλόγου και εργαζομένης της Υποεπιτροπής, προβαίνει εις την ενίσχυσιν της Ουνίας εις τας Ανατολικάς χώρας. Η πράξις διαψεύδει τας θεωρίας.

Διά να μη θεωρηθή πάντως ότι η ιστορική εικών που έδωσα είναι ιδικόν μου αυθαίρετον κατασκεύασμα θα προσαγάγω ως μάρτυρας δύο ρωμαιοκαθολικούς, ένα Λατίνον και ένα Ουνίτην. Ο Ιησουΐτης μοναχός Gabriel Patasci εις άρθρον του

εις το Irenikon (13 Μαΐου 1968, σελ. 35) γράφει τα εξής: «Αι Ουνίαι εδημιουργήθησαν γενικώς εις περιόδον πολιτικής παρακμής των Ορθοδόξων χωρών. Δεν είναι τυχαίον ότι, ενώ η Κωνσταντινούπολις ηπειρείτο υπό της μουσουλμανικής εισβολής, ακριβώς κατά την εποχήν της συνόδου της Φλωρεντίας, η σύνοδος αύτη έρχεται διά να θέση, ούτως ειπείν, τα νομικά θεμέλια του Ουνιτισμού. Εις την εποχήν των μερικών Ουνιών η Ελληνική Ανατολή και τα Βαλκάνια ήσαν υπό τον τουρκικόν ζυγόν και η Ουκρανία υποτελής εις τον βασιλέα της Πολωνίας». Ο μνημονευθείς επίσης Ουνίτης επίσκοπος Θεοδωρουπόλεως Γεώργιος Χαλαβατζής εις διάλεξιν που έδωσεν εις Βρυξέλλας την 14ην Φεβρουαρίου 1936, παρόντος του καρδιναλίου Van Roey, και η οποία εδημοσιεύθη εις θέσιν κυρίου άρθρου εις την Revue Catholique des Idees et des Faits (14-3-1936), με τίτλο «Supreme priere», προσπαθεί να πείσῃ το ακροατήριον, ότι αι συνθήκαι εις την Ορθόδοξην Ανατολήν είναι πολύ ευνοϊκαί διά την άσκησιν προστηλυτισμού μέσω της Ουνίας, διότι το Οικουμενικόν Πατριαρχείον αποθνήσκει από τα κτυπήματα των τουρκικών μεθοδειών και από τον φυλετισμόν των ορθοδόξων εθνών, η ιεραρχία παραπαίει και διαβιβρώσκεται από τους ανταγωνισμούς, ο δε αμόρφωτος κλήρος είναι κατώτερος των περιστάσεων: «La dislocation de l'Orthodoxie se marque tout a coup d'une maniere evidente. Le grand Patriarcat succombe sous les coups des manoeuvres turques et les revendications philetistes des nations orthodoxes, la hierarchie vacille, rognée par les querelles de competitions, le clerge ignorant est au dessous de sa tache» (Εκκλησία 14, έτος 1936, τεύχος 20, σελ. 159).

3. Εκκλησιολογική ανωμαλία η Ουνία

Δεν είναι όμως μόνον η ιστορική μνήμη και εμπειρία των Ορθοδόξων που αποκρούουν την Ουνίαν, επειδή συνδέθηκε με καταστάσεις πολιτικής δουλείας και οικουμενικής εξαθλιώσεως. Υπάρχουν σοβαρώτατοι εκκλησιολογικοί λόγοι, βάσει των οποίων απορρίπτεται εξ αρχής η Ουνία ως μοντέλο ενώσεως των Εκκλησιών.

- **a)** Εν πρώτοις, όπως ελέχθη ήδη, η Ουνία αποτελεί εφαρμογήν των αποφάσεων της συνόδου Φερράρας - Φλωρεντίας, αι οποίαι κατεδικάσθησαν από την ορθόδοξην εκκλησιαστικήν συνείδησιν, επομένως και το μοντέλο ενότητος που καθιέρωσαν αύται. Νεώτεραι έρευναι περί της συνόδου, όπως μας είπεν ο επίσκοπος Nossol, δείχνουν ότι αυτή η εκκλησιαστική σύναξις εκπροσώπων Ανατολής και Δύσεως δεν ημπορεί να χαρακτηρισθή ως ενωτική σύνοδος υπό την αληθή έννοιαν της λέξεως.
- **β)** Με τους ανατολικούς Ρωμαιοκαθολικούς η Ρώμη προσπαθεί να δημιουργήση την εντύπωσιν της καθολικότητος και να αποκρύψη το τραύμα του χωρισμού και της διαιρέσεως. Κατά το σκεπτικόν αυτό η Ρωμαϊκή Εκκλησία δεν είναι μία περιωρισμένη τοπικώς εκκλησία εις την έκτασιν της δικαιοδοσίας που είχεν ο Ρώμης, όταν ελειτούργει ο θεσμός της πενταρχίας των πατριαρχών, αλλά καθολική εκκλησία έχουσα δικαιοδοσίαν επί των Εκκλησιών Ανατολής και Δύσεως. Κατά την ορθόδοξην όμως αντίληψιν οι νόμιμοι εκκλησιολογικώς πατριάρχαι εις την Ανατολήν δεν είναι οι ηνωμένοι μετά του Ρώμης, αλλά οι ορθόδοξοι πατριάρχαι που συνεχίζουν το εκκλησιαστικόν καθεστώς της προ του σχίσματος εποχής. Οι Ουνίται πατριάρχαι είναι κατασκευάσματα του Ρώμης διά την κάλυψιν του κενού της καθολικότητος. Οι Ορθόδοξοι αντιθέτως απέφυγον να πλάσουν ορθόδοξον πατριάρχην εις την θέσιν του Ρώμης και εξακολουθούν να σέβωνται την ιστορικήν νομιμότητα του θρόνου της Ρώμης.
- **γ)** Η ύπαρξις των ηνωμένων μετά της Ρώμης ανατολικών Εκκλησιών αυτομάτως θέτει υπό εκκλησιολογικήν αμφισβήτησιν τας Ορθοδόξους Εκκλησίας και αναιρεί την επί ίσοις όροις διεξαγωγήν του Διαλόγου. Οι Ορθόδοξοι εκκλησιολογικώς δεν αποτελούν το ένα από τα δύο ισότιμα μέρη του Διαλόγου, αλλά μέρος μειωμένης εκκλησιολογικής υποστάσεως, υποκαθιστάμενον ανά πάσαν στιγμήν διά των Ουνιτών.

- δ) Ως απαραίτητος -sine qua ηοη- όρος υπάρξεως της Ουνίας ισχύει η αναγνώρισις του πρωτείου δικαιοδοσίας του πάπα εφ' όλης της Εκκλησίας. Η αξίωσις αυτή αποτελεί το μεγαλύτερον εμπόδιον εις την προσέγγισιν των Εκκλησιών, η δε διατήρησις της Ουνίας σημαίνει αυτομάτως και διατήρησιν του πρωτείου του πάπα.
- ε) Συνέπεια ακριβώς αυτής της απαραδέκτου εκκλησιολογικής αξιώσεως είναι ο εξευτελισμός της πατριαρχικής αξίας υπό του πάπα, διότι και εις τους πατριάρχας ο πάπας μεταβιβάζει την πατριαρχικήν εξουσίαν. Η υποτίμησις των ουνιτών πατριαρχών εις το διάταγμα «Περὶ τῶν Ανατολικῶν Εκκλησιῶν», προεκάλεσε την ἐντονον αντίδρασίν των, εκφρασθείσαν εν τη συνόδῳ υπό του Αντιοχείας Μαξίμου Δ', ο οποίος μεταξύ ἀλλων είπε και τα εξής: «Το πατριαρχείον δεν είναι απλώς τιμητική τις διάκρισις. Διά τούτο το αξίωμα αυτού δεν πρέπει να είναι ειμὴ η εξωτερική ἔκφρασις της πραγματικής αυτού σπουδαιότητος. Ὁθεν δεν αρμόζει να καλύπτωμεν τους ανατολικούς πατριάρχας διὰ τιμών και πρωτοκαθεδριών, ίνα μετά ταύτα μεταχειρίζωμεθα αυτούς ως υποτακτικούς, των οποίων η αυθεντία εξαρτάται καθ' ὅλας τας λεπτομερείας αυτής εξ απείρων αναγκαστικών προσφυγών εις τας συνόδους της ρωμαϊκής κουρίας διὰ μηδαμινά πράγματα». (Καθολική 36, 1964, φυλ. 1412, σελ. 4). Ο Βενεδίκτινος επίσης μοναχός Hoeck είπεν εν τη συνόδῳ τα εξής: «Σήμερον τα πατριαρχεία δεν είναι ειμὴ σκιαί της αρχεγόνου υποστάσεώς των, ὅπερ αποτελεῖ περιφρόνησιν προς αυτά, η οποία επιπίπτει επὶ του Καθολικισμού. Ο πατριαρχικός θεσμός είναι ο πραγματικός στρόφιγξ ολοκλήρου της Ανατολής, οι δε διιστάμενοι αδελφοί μας κρίνουν ακριβώς εκ του θεσμού τούτου, διότι συνιστά κατ' αυτούς το ουσιώδες δοκιμαστήριον. Ούτοι πράγματι διερωτώνται, εἰς τι θα κατέληγον, αν επανασυνεδέοντο προς την Ρώμην. Άρα γε θα εξηρτώντο εκ των καρδιναλίων ἢ εκ της κουρίας; Άλλα τοιούτον τι θα ἡτο εντελώς αδύνατον και αντίθετον προς ολόκληρον την παράδοσιν αυτών ... Επὶ χίλια ἐτη η Ανατολική Εκκλησία εξέλεγεν ελευθέρως τους πατριάρχας και τους επισκόπους της, αυτή ἰδρυε τας εκκλησιαστικάς της επαρχίας, αυτή διείπε την λειτουργικήν της, το κανονικόν δίκαιον κλπ. Η αυτονομία των Πατριαρχών ἡτο απόλυτος» (Καθολική 36, 1964, φυλ. 1413, σελ. 4).

Υπάρχει πράγματι δραματικωτέρα περιγραφή περὶ του που οδηγεί η αυταρχική εκκλησιολογία της Ρώμης, όπως εκφράσθηκε ακόμη και εις την Β' Βατικάνειον Σύνοδον;

4. Ουνία και προσηλυτισμός

Η διατήρησις ύπο των Ουνιτών των λειτουργικών τύπων της Ανατολής, των ηθών και εθίμων, του εξωτερικού σχήματος των κληρικών, αποκρούεται υπό των Ορθοδόξων, όχι μόνον διότι οι τύποι και οι ρυθμοί, αποκοπτόμενοι απὸ την πίστιν, χάνουν την ψυχήν των και παραμένουν νεκροί, αλλά και διότι διευκολύνεται δι' αυτών η εμφάνισις των Ουνιτών ως Ορθοδόξων και η εξαπάτησις των απλουστέρων με στόχον τον προσηλυτισμὸν των. Το πρόβλημα των ρυθμών και του σχήματος των κληρικών μεγαλώνει ακόμη περισσότερον, εάν λάβῃ κανείς υπ' όψιν ότι εις την Ρωμαιοκαθολικήν Εκκλησίαν, όχι μόνον οι Ουνίται αλλά όλοι οι κληρικοί, και του λατινικού ακόμη ρυθμού, ημπορούν να τελούν λειτουργίας κατά τον βυζαντινὸν λειτουργικὸν τύπον και να φορούν το σχήμα του ορθοδόξου κληρικού.

Και ως προς τον βίαιον χωρισμὸν των τύπων απὸ την πίστιν αρκούμεθα απλώς να παραθέσωμεν την πολὺν χαρακτηριστικήν γνώμην του μετασχόντος εις την Μικτήν Επιτροπήν του Διαλόγου μας Louis Bouyer: «Τίποτε δεν αποδεικνύει καλύτερον την αθεράπευτον πονηρίαν εκείνων, που θέλουν να χρησιμοποιήσουν την βυζαντινὴν λειτουργίαν χωριστά απὸ τὸ όλον σώμα της, διὰ να ελκύσουν τους Ανατολικούς εις τον λατινικὸν Χριστιανισμὸν. Τοιούτος χωρισμός είναι αδιανόητος. Δεν ημπορούμεν να πάρωμεν την λειτουργίαν του Βυζαντίου, χωρὶς να πάρωμεν

ολόκληρον τον Βυζαντινόν Χριστιανισμόν. Άλλως εκείνο που θα πάρωμεν ομοιάζει τόσον ολίγον προς την λειτουργίαν της Αγίας Σοφίας ή των Αγίων Αποστόλων, όσον το ανδρείκελον προς τον άνθρωπον». (Η Νοσταλγία της Ορθοδοξίας, εκδ. «Ζωής», Αθήναι 1956, σελ. 86). Κατά παρόμοιον τρόπον και ο Congar γράφει, ότι η Ouvia εις την περίπτωσιν αυτήν εμφανίζεται ως καρικατούρα και αντίφασις της ιδίας της ενότητος: «L'Unia apparait comme étant la caricature et la contradiction même de l'unite» (1054-1954, L' Eglise et les Eglises, Neuf siecles de douloreuse separation entre l' Orient et l' Occident, έκδ. Irenikon, τόμ. A' σελ. 42).

Η πονηρά εξαπάτησις των πιστών με τους λειτουργικούς τύπους και την εξωτερικήν εμφάνισιν προς διευκόλυνσιν του προσηλυτισμού, προεκάλεσε και προκαλεί την δικαιολογημένην αντίδρασιν των Ορθοδόξων. Ο πατριάρχης Ιωακείμ Γ' επενέβη εις την τουρκικήν κυβέρνησιν και κατώρθωσε να απαγορεύσῃ την υπό των Ουνιτών χρήσιν του σχήματος των Ορθοδόξων κληρικών, εις την Ελλάδα διά νόμου και δικαστικών αποφάσεων απαγορεύεται επίσης η χρήσις του σχήματος. Εκ του πλουσίου υλικού παραθέτομεν σχετικόν απόσπασμα εκ της απαντήσεως του μνημονεύθεντος αρχιεπισκόπου Αθηνών και καθηγητού της Θεολογικής Σχολής Χρυσοστόμου Παπαδόπουλου προς τον Ουνίτην επίσκοπον Γεώργιον Χαλαβατζήν: «Πιστεύσατέ μοι ότι η Ouvia εις ημάς τους Ορθοδόξους προκαλεί πάντοτε φρίκην, διότι αντιπροσωπεύει δόλον και απάτην εν τοις ζητήμασι της θρησκείας. Η Ouvia είναι νόθον κατασκεύασμα ζητούν να ελκύση δολίως εις την Λατινικήν Εκκλησίαν τους Ορθοδόξους. Δεν είναι ειλικρινής προσπάθεια ενώσεως. Σεβόμεθα το ειλικρινές κήρυγμα λατίνου κληρικού, αλλ' επιτρέψατέ μοι να είπω ότι αποτροπιαζόμεθα το κήρυγμα αντιπροσώπου της Ουνίας... Εάν τω όντι ανήκετε εις την Λατινικήν Εκκλησίαν, θελήσατε να εργασθήτε ειλικρινώς υπέρ αυτής εμφανισθήτε ως λατίνος κληρικός. Δεν είναι χριστιανικόν ούτε αξιοπρεπές να εμφανίζεσθε ως ορθόδοξος και να ισχυρίζεσθε ότι είσθε τοιούτος, οποίος και οι ορθόδοξοι Ιεράρχαι μετά μόνης της διαφοράς ότι αναγνωρίζετε τον πάπαν Ρώμης. Τούτο δεν είναι αληθές» (Ανάπλασις 41, 1928, τεύχος 9, σσ. 113-114).

Το πόσον δίκαιον έχουν οι Ορθόδοξοι αντιλαμβάνεται κανείς, εάν σκεφθή ότι οι ίδιοι ουδέποτε επεχείρησαν να σφετερισθούν τον δυτικόν λειτουργικόν τύπον ούτε το σχήμα του Λατίνου κληρικού για λόγους προσηλυτισμού εις την Ορθοδοξίαν.

5. Προτάσεις διά την επίλυσιν του προβλήματος της Ουνίας

- **α)** Από ορθόδοξου πλευράς εξακολουθεί ισχύουσα η απόφασις της Πανορθοδόξου Διασκέψεως της Ρόδου περί καταργήσεως της Ουνίας και ενσωματώσεως των ανατολικών Ρωμαιοκαθολικών εις τον Ρωμαιοκαθολικισμόν. Εις εποχήν πάντως κατά την οποίαν γίνεται λόγος περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και υπάρχει αυτή η εκρηκτική ατμόσφαιρα ελευθερίας εις τας χώρας της Ανατολικής Ευρώπης, θα εβοήθει πολύ εις την διευθέτησιν αυτού του προβλήματος η αναγνώρισις του ελευθέρου δικαιώματος εις τους Ουνίτας να ενταχθούν πλήρως είτε εις τον Ρωμαιοκαθολικισμόν είτε εις την Ορθοδοξίαν, διά να παύση και η ανάμιξις ρυθμών και σχημάτων.
- **β)** Θα εβοήθει πολύ εις την άμβλυνσιν της εντάσεως και εις την απρόσκοπτον πορείαν του Διαλόγου, αν η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία απέφευγε πράξεις, όπως νέας χειροτονίας Ουνιτών, αι οποίαι δηλώνουν πρόθεσιν περαιτέρω ενισχύσεως και αναπτύξεως της Ουνίας. Εάν αι πράξεις αυταί συνεχισθούν, η παραμονή της ορθόδοξου αντιπροσωπείας εις τον Διάλογον θα καταστή περισσότερον προβληματική.
- **γ)** Η ενοχλούσα τους Ορθόδοξους χρήσις των ανατολικών λειτουργικών τύπων και του εξωτερικού σχήματος των ορθόδοξων κληρικών, όχι μόνον από τους Ουνίτας αλλά και από τους Λατίνους κληρικούς, πρέπει βαθμηδόν να περιορισθή μέχρι της οριστικής καταργήσεως. Αυτό θα εβοήθει εις την βαθμιαίαν ενσωμάτωσιν είτε εις την μίαν είτε εις την άλλην Εκκλησίαν.

- δ) Ως θετικά πάντως στοιχεία των εργασιών της Υποεπιτροπής ημπορούν να αναφερθούν:
  - 1) Η αναγνώρισις ότι η Ουνία δεν αποτελεί μοντέλο ενώσεως
  - 2) 'Ότι η Ουνία ανεπτύχθη εντός μιας εκκλησιολογίας, που δεν ισχύει πλέον'
  - 3) 'Ότι καταδικάζεται κάθε είδους προσηλυτισμός που παραβιάζει την ελευθερίαν της θρησκευτικής συνειδήσεως και χρησιμοποιεί απατηλά και αθέμιτα μέσα.

"ΟΥΝΙΑ Η ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΚΑΙ Η ΑΘΩΩΣΗ"

Εκδόσεις "Βρυέννιος"